Քրիստոնյա Հայաստան

2004, ԱՊՐԻԼ Բ, ԹԻՎ 8 (172)

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆԻ
ԿՐՈՆԱԿԱՆ, ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ,
ԼՐԱՏՎԱԿԱՆ ԵՐԿՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ՄԱՍԼՈ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

ԱՊՐԻԼԻ 24

Ծիծեռնակաբերդի հուշահամալիրում եւ Մայր Աթոռ Սբ. Էջմիածնում

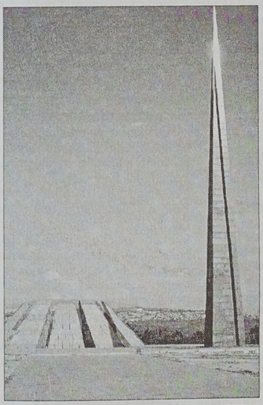

Ապրիլի 24-ին՝ 1915 թ. Հայոց ցեղասպանության հիշատակության օրը, Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը ՀՀ Նախագահ Ռոբերտ Քոչարյանի հետ այցելեց Մեծ եղեռնի զոհերի հիշատակին նվիրված Ծիծեռնակաբերդի հուշահամալիր, որտեղ Հայոց Հայրապետի հանդիսապետությամբ կատարվեց հոգեհանգստյան արարողություն՝ ի հիշատակ Մեծ եղեռնի բյուրավոր նահատակների:

Նորին Սրբությանն ուղեկցում էին Հայաստանյայց Առաքելական Ս. եկեղեցու թեմակալ առաջնորդներ եւ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի միաբաններ:

Արարողությանը ներկա էին ՀՀ Ազգային ժողովի նախագահ Արթուր Բաղդասարյանը, ՀՀ վարչապետ Անդրանիկ Մարգարյանը, Սահմանադրական Դատարանի նախագահ Գագիկ Հարությունյանը, պետական այրեր եւ օտարերկրյա դիվանագետներ:

Ապրիլի 24-ին Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնում մատուցվեց Ս. Պատարագ: Պատարագիչն էր Մայր Աթոռի դիվանապետ Տ. Արշակ վրդ. Խաչատրյանը: Հընթացս սրբազան արարողության՝ պատարագիչ Հայր Սուրբը հավուր պատշաճի քարոզ խոսեց:

«Մահը ամենասարսափելին չէ, որ միշտ պատահի մարդու որդիներին, ավելի սարսափելին մոռացումն է, մահվան կյանքը: Մոռացումով մոռացվում են թե մոռացվածը եւ թե մոռացողը: Արդ, ապրիլ 24-ի նահատակների հիշատակով հիշվում ենք նաեւ մենք, որ ուխտադիր ենք ապրելու համար մեռնել եւ ընդհանուր շահի առջեւ մոռանալ մեր անձնականն ու այն ամենը, որ մեզ հեռացնում եւ շեղում է ճշմարիտ ուղուց»,- նշեց Հայր Արշակն իր քարոզում:

Պատարագի սրբազան արարողությունից հետո Մայր Տաճարի հարեւանությամբ գտնվող եղեռնի նահատակների հիշատակության համար կանգնեցված աղոթքի եւ ուխտի խաչքարի մոտ Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Հայրապետի նախագահությամբ կատարվեց

հոգեհանգստյան արարողություն:

Հոգեհանգստին ներկա էին բարձրաստիճան հոգեւորականներ, Անդրկովկասում Վատիկանի դեսպան եւ պապական նվիրակ Կլաուդիո արք. Գուջերոտին եւ բազում հավատացյալներ:

Մեծատաղանդ երգչուհի Իզաբել Բայրաքդարյանը Մայր Աթոռ Սբ. Էջմիածնում

Ապրիլի 19-ին Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնում Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ընդունեց «Մետրոպոլիտեն» օպերայի մենակատար, կանադահայ աշխարհահռչակ երգչուհի Իզաբել Բայրաքդարյանին:

Վեհափառ Հայրապետն իր օրհնությունը տվեց մեծատաղանդ երգչուհուն՝ հայտնելով իր գնահատանքը հայ եկեղեցական երաժշտությունն աշխարհի տարբեր բեմերից հնչեցնելու համար:

«Հաճելի է տեսնել ճանաչում եւ հռչակ ունեցող հայուհու, որն իր քայլերն է ուղղել դեպի իր հայրենիքը՝ իր սերն ու նվիրումը բերելով Հայաստան աշխարհին ու Մայր եկեղեցուն՝ Սրբություն Սրբոց Ս. Էջմիածնին: Դուք Ձեր գործունեությամբ եւ անդուլ աշխատանքի շնորհիվ գալիս եք հռչակը հավելելու մեր ազգի, պանծացնելու ինչպես Ձեր անունը, այնպես էլ մեր ազգի»,- նշեց Նորին Սրբությունը:

«Հոգուս եւ սրտիս սնունդն է հայ հոգեւոր երաժշտությունը, քանզի անկարելի է ապրել առանց հավատքի, եւ այն բոլոր շնորհները, որ Աստված ինձ պարգեւել է, միշտ ի սպաս դնեմ հանուն մեր հայրենիքի եւ մեր սուրբ եկեղեցու»,- շնորհակալություն հայտնելով ջերմ ընդունելության համար՝ հավաստեց Իզաբել Բայրաքդարյանը:

Թեմակալ առաջնորդների ժողով՝ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնում

Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնում Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի նախագահությամբ ապրիլի 20-ին տեղի ունեցավ Հայ եկեղեցու հայաստանյան թեմերի առաջնորդների ժողով, որը քննության առավ քրիստոնեական դաստիարակության առաքելության իրականացման եւ թեմական ու համայնքային կյանքի կազմակերպական խնդիրներ: ժողովականներն անդրադարձան նաեւ Հայաստանում ներքաղաքական իրավիճակին եւ ուղերձ հղեցին ժողովրդին:

Հայաստանի թեմակալ առաջնորդներս մտահոգություն ենք հայտնում ստեղծված ներքաղաքական լարվածության շարունակության առնչությամբ եւ անընդունելի համարում հասկացես տարածաշրջանում վճռորոշ զարգացումների ներկա իրավիճակում քաղաքական գնացումների ուղին, որը առճակատումների առաջնորդելով՝ խորացնում է անհանդուրժողության ոգին ու պառակտումը ժողովրդի մեջ եւ վտանգում կայունությունը Հայրենիքում ու անվտանգությունը մեր պետականության:

Ապրիլ 24-յան խորհրդի առջեւ կոչում ենք համայն մեր ժողովրդին, պետական կառույցներին, քաղաքական ուժերին ու հասարակական կազմակերպություններին՝ հավասարիմ մնալ Մեծ եղեռնի մեր զոհերի նվիրական հիշատակի լուսեղեն խորհրդին, որը ամբողջացնում է ազգային անկախ պետականության եւ ազատ ու ապահով կյանքի մեր ժողովրդի դարավոր ձգտումի, որով միշտ զորացել է ազգային միաբանության մեր ոգին:

Մեկն է շահը Հայրենիքի ու ժողովրդի, հետեւաբար կարողանանք հաշտության ոգով ունկնդիր լինել միմյանց, որպեսզի գտնենք հայրենաշինության անհրաժեշտ ճանապարհները: Մեր բոլոր հարցերին ու խնդիրներին պատասխաններ միշտ փնտրենք օրինականության պահպանման նախանձախնդրությամբ՝ հանդուրժողության, փոխադարձ հարգանքի ու ըմբռնողության ելակետերից՝ գերագույն նպատակ ունենալով մեր Հայրենիքի ներքին անդորրն ու կայունությունը եւ ժողովրդի միաբանությունը:

Մենք հավատում ենք, որ զատկական այս հոգենորոգ շրջանում, երբ Հարուցյալ Փրկիչը Իր խաղաղությունն ու սերն է տարածում մեզ վրա, կկարողանանք հաղթահարել ներքաղաքական այս անհանգիստ վիճակը եւս՝ հուրախություն մեզ եւ մեր բարեպաշտ ժողովրդի ի Հայաստան եւ ի սփյուռս աշխարհի:

Գարեգին Բ Կաթողիկոսն իր գնահատանքն է հայտնում Կանադայի խորհրդարանին Հայոց Ցեղասպանության ճանաչման համար

Ապրիլի 22-ին Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը նամակ է հղել Կանադայի խորհրդարանի Համայնքների պալատի խոսնակ պարոն Փիթըր Միլիքընին: Նամակում Վեհափառ Հայրապետն աշխարհասփյուռ համայն հայության անունից իր երախտագիտությունը եւ գնահատանքն է հայտնել խորհրդարանի կողմից ապրիլի 21-ին ընդունված որոշման համար, որով Կանադայի օրենսդիր մարմինը պաշտոնապես ճանաչում եւ դատապարտում է Հայոց Ցեղասպանությունը:

Դիմելով խորհրդարանականներին՝ Նորին Սրբությունն ի մասնավորի նշում է. **«Մենք երախտապարտ ենք, որ 1915-1923 դաժան տարիներից հետո հայ ժողովուրդն ապաստան գտավ ինչպես Կանադայի օրհնյալ հողում, այնպես էլ ամբողջ աշխարհի տարբեր անկյուններում՝ արժանանալով բարեհաճ վերաբերմունքի:** 20-րդ դարի առաջին Ցեղասպանության զավակները ոչ միայն փրկություն գտան իրենց նոր հանգրվաններում, այլեւ բարգավաճեցին, զորացան եւ դարձան իրենց ապաստանած երկրների հավատարիմ եւ արժանավոր քաղաքացիները:

Ահավասիկ, մոտենում ենք 2005 թվականին՝ Հայոց Ցեղասպանության 90-րդ տարելիցին, սակայն ցեղասպանությունը դեռեւս շարունակում է մնալ մարդկության համար կարեւոր խնդիր: Ցեղասպանությունը երբեք չի կարող լինել մեր ժամանակների կրոնական, ընկերային եւ քաղաքական հակամարտությունների լուծման ուղի: Ցեղասպանության կանխման ուղին դրա ընդունումը եւ ճանաչումն է: Ցեղասպանության զոհերի՝ թե՛ ողջերի եւ թե՛ նահատակների համար արդարության հասնելու միակ ուղին դրա դատապարտումն է: Ցեղասպանությունը հանցանք է ոչ թե մեկ ազգի, այլ ավելին՝ մարդու եւ Աստծու հանդեպ: Այն ծանրագույն հանցանք է մարդկության հանդեպ: Աստծո առանձնակի շնորհը մարդուն կյանք պարգեւելն է: Կյանքի պաշտպանությունը վստահված է իշխանություններին, եւ յուրաքանչյուր պաշտպանված կյանք պարգեւ է, որը մենք նվիրաբերում ենք Աստծուն: Ուստի, բոլորը պետք է գիտակցեն, որ մարդկային կյանքի դեմ որեւէ ոտնձգություն ի սկզբանե պետք է դատապարտվի: Մարդկության տառապանքները վերջ կգտնեն ձեզ նման խիզախ մարդկանց գործերի շնորհիվ, որոնք նպաստում են արդարության հաղթանակին»:

Տես՝ էջ 2

ՄԱՄԼՈ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

Տես էջ 1

«Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ» շքանշաններ՝ Ալեքսանդր Հարությունյանին եւ Տիգրան Մանսուրյանին

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի սրբատառ կոնդակով անվանի երգահաններ Ալեքսանդր Հարությունյանին եւ Տիգրան Մանսուրյանին շնորհվել է Հայ եկեղեցու «Սբ. Սահակ - Սբ. Մեսրոպ» պատվավոր շքանշանը՝ արդի հայ երաժշտության զարգացման գործում ունեցած կարեւոր ավանդի համար:

Ապրիլի 21-ին Մայր Աթոռ Սբ. Էջմիածնում՝ Վեհարանի դահլիճում, տեղի ունեցավ հանդիսություն, որի ընթացքում Ամենայն Հայոց Հայրապետը շքանշանները հանձնեց սիրված երգահաններին:

Մայր Աթոռի դիվանապետ Տ. Արշակ վրդ. Խաչատրյանի բացման խոսքից հետո երաժշտագետներ Արաքս Սարյանն ու Աննա Արեւշատյանն անդրադարձան Ալեքսանդր Հարությունյանի եւ Տիգրան Մանսուրյանի հարուստ եւ բազմաժանր ստեղծագործական ուղուն:

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի զույգ կոնդակներն ընթերցեցին Արարատյան հայրապետական թեմի առաջնորդական փոխանորդ Տ. Նավասարդ եպս. Կճոյանը եւ Արմավիրի թեմի առաջնորդ Տ. Սիոն եպս. Ադամյանը:

Շնորհակալություն հայտնելով Վեհափառ Հայրապետին՝ իրենց վաստակին տրված բարձր գնահատականի համար, մեծանուն արվեստագետները հավաստիացրեցին, որ այսուհետեւ պիտի նպաստեն հայ մշակույթի առաջընթացին:

«Նրանք իրենց ստեղծագործական վաստակով ոչ միայն հռչակ, անուն, պատիվ եւ փառք են բերել մեր ժողովրդին, առաջացրել գանձարանը հայ մշակույթի, ճանաչել տվել մեր ժողովրդին յաչս օտարաց, այլ նաեւ կարեւոր մի առաքելություն են իրականացրել մեր ազգի եւ մեր հայրենիքի կյանքում: Նրանք իրենց կարեւոր նպաստն են բերել հայապահպանության սուրբ գործին: Հայրենիքից հեռու, օտարության մեջ ապրող յուրաքանչյուր հայորդի բերկրանք եւ գնծություն է ապրում եւ հպարտության զգացումով տոգորվում, երբ զանազան հռչակավոր բեմերից հնչում է հայ արվեստագետի ստեղծագործությունը: Այն նոր ոգի է փոխանցում, ուժ է տալիս դիմակայելու բոլոր փորձություններին, ճանապարհ է հարթում դեպի իր ազգային ինքնությունն ու արժեքային համակարգը, եւ կարծես թե նրա մեջ ուխտի վերանորոգում է կատարվում»,- նշեց Հայոց Հայրապետն իր օրհնանքի խոսքում:

Հանդիսությանը ներկա էին բարձրաստիճան հոգեւորականներ, Գերագույն Հոգեւոր խորհրդի անդամներ, ՀՀ Մշակույթի եւ երիտասարդության հարցերի նախարար Թամարա Պողոսյանը, գիտության եւ մշակույթի անվանի գործիչներ:

Հանդիսության ընթացքում հնչեցին նաեւ երգահանների ստեղծագործություններից՝ Հայաստանի կամերային երգչախմբի կատարմամբ:

Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ընդունեց «Մատենադարանի բարեկամներ» բարեգործական հիմնադրամի գործադիր տնօրինությանը

Ապրիլի 21-ին Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնում Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ընդունեց «Մատենադարանի բարեկամներ» բարեգործական հիմնադրամի գործադիր տնօրինությանը եւ Մեսրոպ Մաշտոցի անվան Մատենադարանի ղեկավարությանը:

Նորին Սրբությունը, լինելով բարեգործական հիմնադրամի պատվավոր նախագահը, հանդիպման ընթացքում ներկաների հետ քննարկեց հիմնադրամի գործունեությանը վերաբերող հարցեր: Հիմնադրամի եռամյա գործունեության մասին զեկույցով հանդես եկավ հիմնադրամի գործադիր տնօրեն Արշակ Բանուչյանը:

«Գոհունակություն ենք հայտնում այն աշխատանքի համար, որ հիմնադրամի գործադիր տնօրինությունն իրագործում է ի սեր Մատենադարանի»,- կարեւորելով հիմնադրամի գործունեությունը՝ ասաց Նորին Սրբությունը՝ նշելով, որ ըստ ամենայնի կշարունակի աջակցել Մատենադարանի աշխատանքների իրագործմանը:

Հանդիպման ընթացքում որոշվեց «Մատենադարանի բարեկամներ» բարեգործական հիմնադրամի հոգաբարձուների խորհրդի անդրանիկ նիստը գումարել հոկտեմբերի 18-20-ը:

Մայր Աթոռ Սբ. Էջմիածնի ներկայացուցիչները կմասնակցեն ԱՄՆ Արեւելյան թեմի ժողովներին

Ապրիլի 26-28-ը Հայաստանյայց Առաքելական եկեղեցու ԱՄՆ Արեւելյան թեմում տեղի կունենա թեմի հոգեւորականների հավաք, իսկ ապրիլի 29-ից մինչեւ մայիսի 1-ը՝ թեմական-պատգամավորական ժողով:

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի բարձր տնօրինությամբ Մայր Աթոռ Սբ. Էջմիածնից ժողովներին կմասնակցեն Տ. Վահրամ քհն. Մելիքյանը եւ Տ. Ասողիկ քհն. Կարապետյանը: ԱՄՆ այցի ընթացքում արժանապատիվ քահանա հայրերը կայցելեն նաեւ թեմի եկեղեցիներ եւ ծուխեր:

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ ՍԲ. ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՏԵՂԵԿԱՏՎԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳ

ԾԵՆՈՒԻԴԱ Գ

ՀԱՄԵՄԱՏԱԿԱՆ ԱՍՏՎԱԾԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

ՍՈՒՐԲ ԿՈՒՅՍԻ ՄՇՏՆՋԵՆԱԿԱՆ ԿՈՒՍՈՒԹՅՈՒՆԸ

Սկիզբը՝ 2003-ի թիվ 19-24, 2004-ի թիվ 1-7

«Նրա եղբայրները» արտահայտությունը

«Եղբայր» բառը եբրայերենում կարող է նշանակել նաեւ խորթ եղբայր, ինչպես նաեւ մերձավոր ազգական: Սուրբ Գրքում կան այս մասին վկայող շատ օրինակներ:

ա) Հակոբն ու նրա քեռի Լաբանը:

Սուրբ Գիրքը Հակոբի եւ Ռաքելի հանդիպման մասին պատմելիս ասում է. «Եվ երբ Հակոբը տեսավ իր մորեղբայր Լաբանի դուստր Ռաքելին եւ իր մորեղբայր Լաբանի ոչխարները, մոտեցավ, պատալեց քարը ջրհորի բերանից եւ իր մորեղբայր Լաբանի ոչխարներին ջուր խմեցրեց: Եվ Հակոբը համբուրեց Ռաքելին եւ բարձրաձայն լաց եղավ: Եվ Հակոբը պատմեց Ռաքելին, թե ինքը նրա հոր եղբայրն է» (Ծննդ. ԻԹ 10-12):

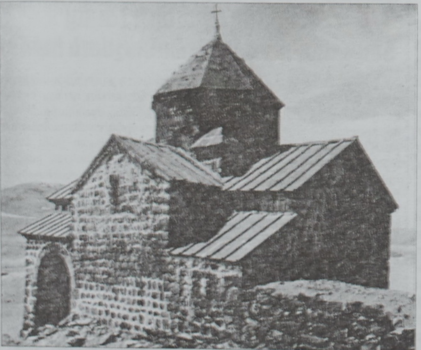

Հակոբը Ռաքելի հորը կոչում է իր եղբայրը, թեեւ իր մորեղբայրն էր, ինչի մասին մի քանի անգամ նշվեց այս հատվածում: Լաբանը նույնպես նույն բառն է գործածում, երբ հարցնում է Հակոբին վերջինիս վարձատրության մասին. «Քանի որ դու իմ եղբայրն ես, ծրի՞ պիտի ծառայես ինձ: Ասա ինձ՝ ո՞րն է վարձդ» (Ծննդ. ԻԹ 15): Լաբանը Հակոբին եղբայր է կոչում, թեեւ իր քրոջ որդին էր:

Նշանակում է՝ վերոբերյալ օրինակում «եղբայր» բառը գործածվում է մերձավոր ազգականի իմաստով:

բ) Աբրահամ եւ Ղովտ:

Ղովտն Աբրահամի զարմիկն էր (նրա եղբայր Առանի որդին - Ծննդ. ԺԱ 31): Սակայն երբ Սուրբ Գիրքը խոսում է Սոդոմի ժողովրդի հետ Ղովտի գերի վերցվելու մասին, ասում է. «Երբ Աբրահամը լսեց, որ իր եղբայրը գերեվարվել է, զինեց իր երեք հարյուր տասնութ ընդոծին ծառաներին» (Ծննդ. ԺԴ 14): Այստեղ Ղովտն Աբրահամի եղբայրն է կոչվում, թեեւ նրա եղբորորդին է, եւ պատճառը մերձավոր ազգականությունն է: Այս նույն կերպ նաեւ Տեր Քրիստոսի զարմիկներն էին կոչվում «Հիսուսի եղբայրներ», ինչպես կբացատրվի ստորեւ:

Ովքե՞ր են Տիրոջ եղբայրները:

Երբ Տերը եկավ իր հայրենի գավառ, մարդիկ ասացին. «Սա հյուսնի որդին չէ՞: Նրա մոր անունը Մարիամ չէ՞: Եվ Նրա եղբայրները Հակոբոսը, Հովսեսը, Սիմոնն ու Հուդան չե՞ն: Եվ Նրա քույրերը՝ բոլորը մեզ մոտ չե՞ն» (Մատթ. ԺԳ 55-56, Մարկ. Զ 1-3): Եվ Պողոս առաքյալն ասում է, որ տեսել է Տիրոջ եղբայր Հակոբոսին (Գաղ. Ա 19): Այս Հակոբոսը կոչվում է «Փոքրիկ» (Մարկ. ԺԵ 40)՝ տարբերվելու համար Զեբեդեոսի որդի Հակոբոսից: Նա կոչվում է նաեւ «Ալփեոսի որդի» (Մատթ. Ժ 3) եւ մեկն էր առաքյալներից, ինչպես երեւում է Գաղ. Ա 19 համարից:

Ս. Մատթեոս առաքյալն ասում է, որ Տիրոջ խաչի մոտ շատ կանայք կային, որոնց թվում էին «Մարիամ Մագդաղենացին, Հակոբոսի եւ Հովսեսի մայր Մարիամը եւ Զեբեդեոսի որդիների մայրը» (Մատթ. ԻԷ 56): Ո՞վ էր ուրեմն Հակոբոսի եւ Հովսեսի մայր Մարիամը: Ս. Կույս Մարիա՞մը: Արդյո՞ք տրամաբանական է ասելը, թե ս. Կույսը ծնեց այս բոլոր երեխաներին: Իհա՛րկե ոչ:

Այդ Մարիամը Ալփեոսի կամ Կղեոպասի կին Մարիամն էր, ում ս. Հովհաննես առաքյալը հիշատակում է Հովհ. ԺԹ 25 համարում. «Հիսուսի խաչի մոտ կանգնել էին Նրա Մայրը, Նրա մորաքույրը՝ Կղեոպասի կին Մարիամը, եւ Մարիամ Մագդաղենացին» (համեմատիր Մատթ. ԻԷ 55-56-ի հետ):

Հակոբոսի եւ Հովսեսի մայր Մարիամը Մարիամ Մագդաղենացու հետ Տիրոջ խաչի մոտ էր: Նրանք երկուսն էլ ներկա էին նաեւ Տիրոջ թաղմանը եւ «տեսան, թե Նրան ուր դրեցին» (Մարկ. ԺԵ 47): Նրանք էին նաեւ, որ շաբաթի անցնելուց հետո բերեցին խունկեր՝ օծելու Նրա մարմինը (Մարկ. ԺԶ 1), եւ խաչի մոտ էին Տիրոջ Մոր հետ, ինչպես ս. Հովհաննես ավետարանիչն է ասում. «Հիսուսի խաչի մոտ կանգնել էին Նրա Մայրը, Նրա մորաքույրը՝ Կղեոպասի կին Մարիամը, եւ Մարիամ Մագդաղենացին» (Հովհ. ԺԹ 25):

Հետեւաբար, պարզ է, որ «Տիրոջ եղբայրները» Նրա մորաքույր Մարիամի՝ Կղեոպասի կամ Ալփեոսի կնոջ, Հակոբոսի, Հովսեսի եւ նրանց եղբայրների մոր որդիներն են:

Իսկ ինչ վերաբերում է Կղեոպաս եւ Ալփեոս անունների տարբերությանը, դա կարող է արտասանության տարբերություն լինել, կամ ինչպես ս. Հերոնիմոսն է ասում, «սովորաբար Սուրբ Գիրքը մեկից ավել անուններ է տալիս մեկ անձի: Օրինակ՝ Մովսեսի աները՝ Հռագուելը, կոչվում է նաեւ Հոբոր (Ելք Բ 18, Դ 18): Գեդեոնը կոչվեց Հերոբաաղ (Դատ. Զ 32), Պետրոսը՝ Սիմոն եւ Կեփաս (Մատթ. Ժ 2), եւ Հուդա Նախանձահույզը՝ Թադեոս (Մատթ. Ժ 3)»:

Ուրեմն հայտնապես հստակ է, որ Հակոբոսի եւ Հովսեսի մայր Մարիամը ս. Կույս Մարիամը չէ, եւ Սուրբ Գիրքը նրան երբեք այդ անվամբ չի կոչել:

ՈՐՈՇ ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ա) Անտրամաբանական է, որ Տեր Քրիստոսը խաչի վրա Իր Մայր Մարիամին հանձներ Իր աշակերտ ս. Հովհաննեսին, եթե ս. Մարիամն ուներ վերոնշյալ բոլոր որդիներին: Եթե նրանք լինեին, ապա ս. Մարիամը նրանց խնամքին կհանձնվեր:

բ) Նկատելի է, որ Սուրբ Գիրքը Հովսեփի եւ Մարիամի՝ Եգիպտոս գնալու եւ այնտեղից վերադառնալու մասին պատմելիս, Հիսուսից բացի, Մարիամի ուրիշ զավակների մասին չի նշում (Մատթ. Բ 14, 20, 21): Նույնը վերաբերում է նրանց ուխտավորությանը Երուսաղեմ, երբ Տեր Քրիստոսն արդեն տասներկու տարեկան էր (Ղուկ. Բ 43):

գ) Ճիշտ չէ որոշ մարդկանց այն պնդումը, թե «Հիսուսի եղբայրները» Հովսեփի զավակներն են ուրիշ կնոջից, ով արդեն մահացել էր: Որովհետեւ Սուրբ Գիրքն ասում է, որ Հակոբոսի եւ Հովսեսի մայր Մարիամը Տիրոջ խաչելության եւ թաղման ժամանակ ներկա էր, ինչպես արդեն նշել ենք (Մարկ. ԺԵ 47):

դ) Կա մի հստակ աստվածաշնչյան համար Եզեկիելի մարգարեության մեջ, որ ցույց է տալիս ս. Մարիամի մշտակուսությունը: Եզեկիել մարգարեն տեսնում է մի դուռ, որ նայում է դեպի արեւելք, եւ նրան ասվում է. «Այս դուռը փակ պիտի մնա եւ չբացվի: Դրանով ոչ ոք պիտի չանցնի, որովհետեւ Իսրայելի Տեր Աստվածը դրանով մտավ, եւ պիտի փակվի» (Եզեկ. ԽԴ 2): Այս դուռը ս. Կույսի որովայնն է, որով Տերը մտավ, ուստի այն մնաց փակված, եւ ոչ մի այլ զավակ այնտեղ չմտավ:

ՊԱՀԵՑՈՂՈՒԹՅՈՒՆ

Ակնհայտ է, որ պահեցողությունը Հին եւ Նոր Կտակարաններում ոչ թե խորհրդանիշ էր (սիմվոլ), այլ պատվիրան: Բողոքականները կտրականապես չեն մերժում պահքը, բայց գործնականորեն այն համարյա վերացրել են: Այստեղ չպիտի քննարկենք պահեցողությունն ընդհանրապես՝ իր կարեւորությամբ, օգուտներով եւ հոգեկանությամբ, որովհետեւ այս ամենի մասին կարելի է կարդալ մեր մի ուրիշ գրքում՝ «Պահքի հոգեկանությունը»: Ես միայն կամենում եմ անդրադառնալ այս նյութի վերաբերյալ ուղղափառության եւ բողոքականության միջեւ եղած տարբերություններին:

ՊԱՀԵՑՈՂՈՒԹՅԱՆԸ ՎԵՐԱԲԵՐՈՂ ՏԱՐԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. Բողոքականներն ասում են, որ պահեցողությունը պետք է կատարվի գաղտնաբար՝ մարդու եւ Աստծո միջեւ, համաձայն Տիրոջ՝ «Լեռան քարոզում» տված պատվիրանի (Մատթ. Զ 17-18):

2. Բողոքականները չունեն բոլոր հավատացյալների համար հաստատված պահեցողության շրջաններ որոշակի ժամանակահատվածներում եւ որոշակի օրերով, այլ նրանց համար պահքն ավելի անհատական բնույթի գործառույթ է: Անհատը կարող է պահք պահել երբ ուզում է, ինչպես ուզում է, եւ եկեղեցին իշխանություն չունի նրա վրա ու չի միջամտում նրա պահեցողությանը:

3. Բողոքականները սխալ են մեկնաբանում հետեւյալ խոսքը. «Ուրեմն թող ոչ ոք ձեզ չդատի ուտելու կամ խմելու, տոնական օրերի, նորալուսնի կամ շաբաթի հարցում, որոնք գալիք բաների ստվերներն են, իսկ բուն մարմինը Քրիստոսն է» (Կող. Բ 16-17):

Շարունակությունը՝ էջ 4

ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՆԵՐ

ՍՏԵՓԱՆՈՍ Ա ԴՎՆԵՑԻ (788–790)

788 թվին կաթողիկոսական աթոռ բարձրացավ Ստեփանոս Ա Դվնեցին: Կարծիք է եղել, որ նորընծա կաթողիկոսը հայրապետանոցի դռան (ելումուտն ապահովող) երեց ոմն Ստեփանոսն է եղել, որը գահին տիրացել է ոստիկանին կաշառելու միջոցով: Սակայն Մ. Օրմանյանը բավական հիմնավոր ցույց է տալիս, որ նման տեղեկություններ չկան, որ վկայեն, թե Ստեփանոս կաթողիկոսն ու դռան երեց Ստեփանոսը նույն անձն են: Խնդիրն այն է, որ հայրապետներ ընտրվում էին վիճակ ունեցող եպիսկոպոսներից, բայց ո՛չ երեցներից: Իսկ ինչ վերաբերում է կաշառք տալուն, ապա հազիվ թե նման պարագայում աղբյուրներում նա բնութագրվեր որպես բանիբուն, իմաստասեր, գրամատիկոս, առաքինի այր: Կաշառքի մասին հիշատակում է Ղեւոնդ պատմիչը, որին էլ կրկնել են Սամվել Անեցին եւ Կիրակոս Գանձակեցին, սակայն մյուս հեղինակները նման հիշատակություն չունեն: Միաժամանակ կաշառք ասելով չպետք է հասկանալ անօրինական ճանապարհով ինչ-ինչ խնդիրներ լուծելու գին, այլ, այս դեպքում, բռնությունից խուսափելու ստիպողական միջոց: Իրավացի է Օրմանյանը՝ կարծելով, որ թերեւս Սուլեյման ոստիկանը եւ Իբնդոկե հարկահանը, որոնք Եսայի Ա Եղիպատրուշեցու մահվանից հետո փաստորեն կողոպտել էին հայրապետանոցը, չեն ցանկացել ճանաչել Ստեփանոսի կաթողիկոսությունը եւ հարկադրել են մեծ գումար վճարել իրենց:

Ստեփանոսը հովվապետեց ընդամենը երկու տարի կամ մի փոքր պակաս, որովհետեւ որոշ աղբյուրներում նրան հատկացնում են մեկ տարի: Հասկանալի է, որ այդ կարճ ժամանակում նա մեծ գործունեություն չէր կարող ծավալել: Հովհաննես Դրասխանակերտցու տեղեկությամբ՝ նա դվնեցի էր, սակայն ծնվել էր Դվնում, թե պարզապես երկար էր ապրել այդ քաղաքում, հայտնի չէ: Հավանաբար մահացել է, ինչպես նրան հաջորդած երեք կաթողիկոսները, առաջացած տարիքի պատճառով: Յոթ տարվա ընթացքում իրար հաջորդեցին չորս հայրապետ, որը մտածել է տալիս, թե ոստիկանն ու հարկահանը փորձել են տարիքավորներին բարձրացնել կաթողիկոսական աթոռ, որպեսզի բռնի վճարումներ ունենալու առիթ եւ պատեհություն ունենան: Չնայած չի բացառվում, որ ծանր պայմանները ստիպում էին գործունյա անձանց հեռու մնալ կաթողիկոս ընտրվելու գայթակղությունից: Այսպես, թե այնպես, Ստեփանոս Դվնեցին հովվապետեց 788-790 թթ.:

Ստեփանոս կաթողիկոսի օրոք Հայաստանի տարածքում մեծ իրադարձություններ տեղի չունեցան: Հարուն-ալ Ռաշիդը փորձեց խալիֆայության սահմաններն ընդարձակել Կիլիկիայում եւ ռազմական տորմիղ (գունդ) ուղարկեց Կիպրոս, իսկ Իրենե կայսրուհին ստիպված եղավ կազմակերպել հիշյալ շրջանների պաշտպանությունը: Հայաստանում իսլամացած Մեհրուժան Արծրունին, տիրանալով իր նախարարության տանուտերությանը, սպանեց Շապուհ եւ Վարդ Մամիկոնյաններին՝ պատճառաբանելով, թե երկրին հասած աղետները եղել են նրանց հոր՝ Մուշեղի պատճառով: Շուտով սպանվեց նաեւ Մեհրուժան Արծրունին, որից վրեժ լուծեց Դավիթ Մամիկոնյանը: Միջավատատիրական պայքարի մեջ ներառվեց Ջահաբ անունով մի մահմեդական իշխան, որն ամուսնացել էր Շապուհ եւ Վարդ Մամիկոնյանների քույրերից մեկի հետ: Իրեն համարելով Մամիկոնյանների ժառանգորդ՝ Ջահաբը հափշտակեց Արշարունիքի մի մասը եւ այդ հողի վրա բախվեց Բագրատունիների հետ: Աշոտ Մսակեր Բագրատունին, որ գնել էր Արշարունիքը Կամսարականներից, բնականաբար, դա թույլ չտվեց: Նա եւ Շապուհ Բագրատունին Ջահաբին դուրս քշեցին գավառից՝ միաժամանակ գրավելով Շիրակն ու Աշոցքը եւ բաժանեցին միմյանց միջեւ: Դրանից հետո Բագրատունիները՝ ի դեմս Սմբատի, իրենց կենտրոնը Կոգովիտից տեղափոխեցին Արշարունիք եւ շինարարություն սկսեցին Անի ամրոցում (Վարդանի մոտ գրված է Կամախ, սակայն դա սխալ է, եւ Կամախի Անին սխալմամբ զբաղեցրել է Շիրակի Անիի տեղը: Այլ բացատրություն հնարավոր չէ, քանի որ Բագրատունիները երբեք Դարանաղյաց գավառին չեն տիրել):

ՀՈՎԱԲ Բ ԴՎՆԵՑԻ (790-791)

Ստեփանոս Ա Դվնեցուն հաջորդեց Հովաբ Ա Դվնեցի կաթողիկոսը, որը հովվապետեց, ինչպես հաղորդում է Հովհաննես Դրասխանակերտցին, ընդամենը վեց ամիս: Այլ հեղինակներ նրան հատկացնում են մեկ տարվա աթոռակալություն: Այս կաթողիկոսի անունը երբեմն նաեւ հիշվում է Հոբ, իսկ մի կապակցությամբ էլ՝ Հակոբ, որոնք անվան կրճատման եւ սխալի արդյունք են: Հովհաննես Դրասխանակերտցին նրան ծագումով համարում է Ոստանից՝ Կյուրապաղատի ապարանքից: Ոստանը, անշուշտ, Դվինի Ոստանն է, իսկ Կյուրապաղատի ապարանքը, հավանաբար, եղել է գյուղ կամ ագարակ: Գործունեության մասին գործնականում ոչինչ ասված չէ:

ՍՈՂՈՄՈՆ Ա ԳԱՌՆԵՑԻ (791-792)

Հովաբ Բ Դվնեցուն հաջորդեց Սողոմոն Գառնեցին, որ ծնվել էր Գառնի գյուղում եւ Մաքենոցաց մեծ եւ հռչակավոր ուխտից էր: Նրան չպետք է շփոթել Մաքենոցաց ուխտի առաջնորդ եւ Հայր Հարանց կոչված Մեծ Սողոմոնի հետ, որը մասնակցել է Մանազկերտի ժողովին եւ եղել է Վահան Գողթնացու ասպնջականն ու քաջալերողը:

Ինչ վերաբերում է կաթողիկոսացած Սողոմոնին, ապա նա կրոնավոր է դարձել Մաքենոցաց վանքում եւ դաստիարակվել Մեծ Սողոմոնի ձեռքի տակ՝ հմտանալով իմաստասիրության եւ փսաղտության, այսինքն՝ սաղմոսերգության մեջ: Այն բանից հետո, երբ Մաքենոցաց ուխտի միաբանները ինչ-ինչ հարցերի շուրջ տրոհվեցին երկու բանակի, Սողոմոն Հայր Հարանցը միաբանների կեսի հետ թողեց վանքը եւ տեղափոխվեց Շիրակ, որտեղ Ջրեսկ կոչված վայրում հիմնեց մի նոր վանական միաբանություն: Նրա հետ Շիրակ եկավ նաեւ կրտսեր Սողոմոնը, որը Մեծ Սողոմոնի մահվանից հետո դարձավ Ջրեսկի վանքի առաջնորդ: Հովաբի մահից հետո արդեն տարիքով առաջացած այս Սողոմոնը կաթողիկոսության թեկնածու էր: Երբ պաշտոնական պատվիրակությունը եկավ Ջրեսկ՝ նրան Դվնի հայրապետանոց տանելու, Սողոմոնը հոժարակամ ընդունեց կաթողիկոսական աթոռը զբաղեցնելու առաջարկը՝ զարմանք պատճառելով պատվիրակներին, ինչպես նաեւ մի շարք նախարարների, որոնք նրան հարցրին, թե ինչպե՞ս է համաձայնվում դառնալ կաթողիկոս, երբ ծեր է եւ ճգնավորությունից կորցրել է առողջությունը: Սողոմոնն էլ կատակի տալով պատասխանեց, թե գնում է, որ իր պատկերը կաթողիկեի պատերին նույնպես հայտնվի՝ մյուս հայրապետների շարքի մեջ: Պարզվում է, որ սովորություն է եղել կաթողիկոսներին պատկերել մայր եկեղեցու պատերին: Սակայն, ցավոք, այդպիսի պատկերներ չեն պահպանվել:

Սողոմոն Ա Գառնեցու գործունեության մասին հիշատակներ չեն պահպանվել, եւ թերեւս Մ. Օրմանյանն իրավացի է, երբ գրում է, թե Սողոմոն կաթողիկոսը, երեւի, իր պատկերը եկեղեցու պատին նկարելուց բացի, առանձին հաջողությունների չի հասել: Սողոմոն հայրապետը մահացավ 792 թվին եւ թաղվեց կաթողիկոսների դամբարանում:

ԳԵՎՈՐԳ Ա ԲՅՈՒՐԱԿԱՆՑԻ (792-795)

Գեւորգ Ա Բյուրականցի կաթողիկոսը սերել է Այրարատ աշխարհի Արագածոտն գավառից, որոշ տվյալների համաձայն՝ Բյուրականից, ըստ ոմանց էլ՝ Աշտարակից կամ Օշականից: Մ. Օրմանյանը համոզված է կարծելու, որ նրա ծննդավայրը եղել է Բյուրականը, քանի որ պատմիչների մեծ մասը նրան համարում է բյուրականցի: Կաթողիկոսի մականունը եղել է Խուլորբուկ կամ Խոյլորբուկ (նաեւ՝ Հոյլորբուկ), որի հանդես գալու շարժառիթները հայտնի չեն: Թերեւս պատճառը եղել է որբությունը, ինչպես կարծում է Մ. Օրմանյանը, չնայած շատ էլ վստահ չէ դրանում: Պատմությունը հիշատակներ չի պահպանել նաեւ այն մասին, թե որտե՞ղ է ուսանել եւ ո՞ր վիճակում է եպիսկոպոսել: Պատմիչները ոչինչ չեն հայտնում նաեւ նրա գործունեության մասին՝ հավաստելով միայն, որ հովվապետել է ընդամենը երեք տարի: Նրա ժամանակներում Հարուն-ալ-Ռաշիդ խալիֆը աշխատում էր կանոնավորել արաբական իշխանությունների կառավարումը նվաճված երկրներում՝ աշխատելով որքան հնարավոր է խուսափել արշավանքների ու ասպատակությունների քաղաքականությունից:

ԲԱԲԿԵՆ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ
Պատմական գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր

ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ «ՄԻՋՆԱԴԱՐՅԱՆ» ԵԿԵՂԵՑԱՇԻՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

Ով որ շինեաց զայս խորան.
Մատուռ սրբոց վկայարան.
Ժողովրդեան աղօթարան
Եւ իւր մեղացն քաւարան.
Մխիթար Այրիվանեցի (1222-1288)

Հայ ժողովրդի բնութագրական կարեւորագույն հատկանիշներից մեկը կառուցելու ոգին է, որն ուղեկցել է նրան իր գոյության ողջ ընթացքում: Շինարարական այդ անընկճելի ոգու դրսեւորումն է 1988-ի ահեղ երկրաշարժի հետեւանքների վերացումը համեմատաբար կարճ ժամանակում, վերքերի ամոքումը, հոգեկան ու բարոյական խաթարումների կարգավորումը:

Ուրախացնող է վերջին տարիների երկրում ընթացող շինարարական լայնամասշտաբ գործընթացը: Կառուցվում են բնակելի, ուսումնական, մշակութային, առեւտրական, վարչական եւ այլ շինություններ, իրականացվում են քաղաքաշինական աչքի ընկնող վերափոխումներ: Շատ բան է ասում այն փաստը, որ հենց մեր ժամանակներում է իրականացվում Ալ. Թամանյանի քաղաքաշինական կարեւորագույն մտահղացումներից մեկը՝ Հյուսիսային պողոտայի բացումը եւ կառուցապատումը:

Այսօր օրախնդիր է դարձել նաեւ Երեւանի Հանրապետության հրապարակի՝ նախկինում Լենինի հուշարձանի զբաղեցրած տարածքի քաղաքաշինական լուծումը: Հատկապես վերջին հինգ տարիները բնութագրվում են պաշտամունքային կառույցների՝ եկեղեցիների, մատուռների, հոգեւոր կենտրոնների կառուցման քանակական եւ տարածքային լայն ընգրկմամբ, հայոց մեծերին նվիրված կոթողների եւ հուշակառույցների կանգնեցմամբ:

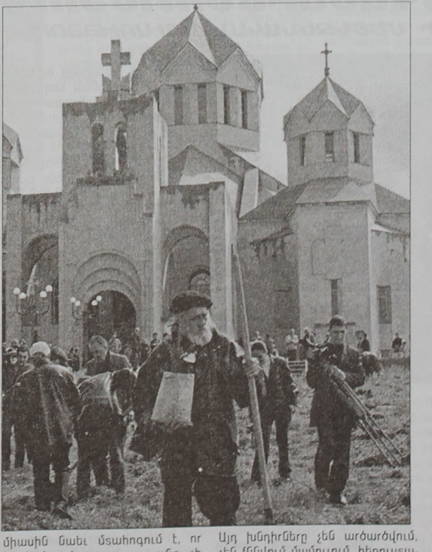

Այդ ամենը ուրախացնելու հետ միասին նաեւ մտահոգում է, որ հարկ եղած ուշադրությունը չի դարձվում կառույցների որակական հատկանիշներին, հորինվածքային նկարագրին, կերպարայնությանը: Այդ խնդիրները չեն արծարծվում, չեն քննվում մամուլում, հեռուստատեսությամբ, ստեղծագործական միություններում, մասնագիտական շրջանակներում:

Թե որքան հրատապ է խնդիրը եւ արդիական, երեւում է վերջին տարիներին կառուցված եկեղեցիների օրինակով: Դրանք, փոքր բացառությամբ, կերպավորում են մեր միջնադարյան նույնատիպ կառույցները՝ հաճախ էլ նմանակելով կամ կրկնելով նրանց ճարտարապետական-գեղարվեստական հատկանիշները: Նորակառույց եկեղեցիներից շատերի հորինվածքում ակնհայտորեն դիտելի են Էջմիածնի Մայր եկեղեցու, Լմբատի, Գավառի, Արարատյան տարածաշրջանի ուշ միջնադարյան եւ այլ եկեղեցիների կամ դրանց առանձին մասերի հորինվածքային ազդեցությունը կամ արձագանքը:

Հայ ժողովուրդը քրիստոնեական պաշտամունքի 1700-ամյա ժամանակաշրջանում ստեղծել է այդ պաշտամունքին ծառայող շատ արժեքավոր եւ բարձրարվեստ կառույցներ՝ եկեղեցիներ, վանքեր, մատուռներ եւ այլն, որոնք որոշակիորեն տարբերվում են միմյանցից իրենց հորինվածքային, գեղարվեստական, կառուցվածքային եւ այլ հատկանիշներով: Զարմանք ու հիացմունք են պատճառում դրանք իրենց խոր իմաստավորվածությամբ, բազմազանությամբ, ինքնատիպությամբ, ծավալատարածական, գունային, մասշտաբային կատարելությամբ, շինանյութի գեղարվեստական եւ կառուցվածքային հնարավորությունների սահմանային բացահայտմամբ: Դրանով է պայմանավորված, որ հայ ճարտարապետության զարգացման յուրաքանչյուր դարաշրջան ունի որոշակի արտահայտված դիմագծով իրեն հատուկ ճարտարապետություն, ճարտարապետական դպրոցներ, իրեն բնորոշ ճարտարապետական կառույցներ՝ էականորեն տարբեր նախորդող եւ հաջորդող դարաշրջաններում եղածներից: Տարբեր են եւ բազմազան հայոց եկեղեցիների տիպերը, հորինվածքային ձեւերը:

Ի՞նչ եղավ, ո՞ւր մնացին այդ ավանդույթները, ստեղծագործական մոտեցումները, վարպետության եւ անհատականության կնիքը: Մեկ-երկու տասնամյակ հետո, երբ կխամրի նորակառույց եկեղեցիների երեսապատման եւ հարդարանքի շուքը, կանցնի կառուցվածքային թարմությունը, դժվար կլինի տարբերակել դրանք միջնադարյան իրենց նախօրինակներից:

Հանրահայտ է, որ եկեղեցին, բացի ծիսական արարողությունների կատարման վայր լինելուց, նաեւ կարեւոր մշակութային արժեք է, ուստի պետք է օժտված լինի քաղաքաշինական, ճարտարապետական, կառուցվածքային եւ գեղարվեստական որոշակի հատկանիշներով, ունենա իր ժամանակին համահունչ, ժամանակի աշխարհընկալմանը եւ ճարտարապետագեղարվեստական ըմբռնումներին համապատասխանող հորինվածք: Իսկ յուրաքանչյուր ժամանակ ունի ձեւաստեղծման եւ ձեւակազմական իր սկզբունքները, կառուցիկության (տեկտոնիկայի) իր օրենքները, գեղեցիկի եւ գեղարվեստականի իր ըմբռնումները, որոնց հետ չի կարելի հաշվի չնստել:

Շարունակությունը՝ էջ 5

ԹՈՒՐՔ ԳՐՈՂԸ ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՊԱՇՏՊԱՆ

(Քեմալ Յալչըն, Հոգիս քեզմով կը խայտա, վեպ, Ե., 2003, թուրքերենից թարգմանությունը Գարեգին արք. Պեքճյանի, 406 էջ, 1000 օրինակ)

Քեմալ Յալչընը զարացի Գրիգոր Ճեյիանի հետ

Ա. ՂԵՂԻՆԱԿԸ

Այս գիրքը գրվել է ի պաշտպանություն արդարության, որն այս դեպքում Հայ դասն է: Այս գիրքը գալիս է պատասխանելու մի գլխավոր հարցի՝ Մեծ եղեռնից հետո ի՞նչ եղավ Թուրքիայում մնացած հայության վիճակը:

Բայց մինչ այդ՝ մի քանի խոսք հեղինակի մասին: Ծնվել է 1952-ին Թուրքիայում՝ Հոնազ, Կողոսան, որ նախկինում եղել է քրիստոնեության մեծ կենտրոններից մեկը: Պոլսում ավարտել է ուսուցիչների բարձրագույն դպրոցը եւ գրականության համալսարանի փիլիսոփայության բաժինը: 1982-ից բնակվում է Գերմանիայի Բոխում քաղաքում, վերապատրաստում թուրքերենի ուսուցիչների: Որպես գրող հանդես է եկել 1990-ականներից: 1993-ից առ այսօր հրատարակել է բանաստեղծությունների եւ պատմվածքների հինգ ժողովածու եւ երկու վեպ՝ «Ավանդ տված օժիտը» (1998) եւ «Հոգիս քեզմով կը խայտա» (2000): Արժանացել է տարբեր մրցանակների:

Քեմալ Յալչընը թուրք մտավորականության այն թեւի եզակի ներկայացուցիչներից է, որը ոչ միայն աչք չի փակում պատմական իրողությունների առջեւ, այլեւ հետամուտ է պատմական ճշմարտությունների բացահայտմանը: Եվ դա՝ ոչ միայն հայության հանդեպ Թուրքիայի գործած ոճրագործությունների կապակցությամբ, այլեւ հույների, նաեւ ասորիների: Թուրքիայից հույների աքսորի պատմությանն է նվիրված առաջին վեպը, որի բովանդակությանն արժե ծանոթ լինել:

1920-ին՝ աքսորի ժամանակ, մի հույն ընտանիք իր երկու աղջիկների օժիտը պահ է տալիս հարեւան թուրքին՝ այս վեպի հեղինակի պապին, այն հույսով, որ կվերադառնան եւ տեր կկանգնեն իրենց ունեցվածքին: Անցնում են տարիներ, հույները չկան: 76 տարի անց ծնողները Քեմալ Յալչընին ուղարկում են Հունաստան՝ գտնելու հարեւան հույների հետքերը: Առաջին անգամվա ապարդյուն ջանքերից հետո՝ երկու տարի անց, երկրորդ որոնումը պսակվում է հաջողությամբ: Օժիտը վերադարձնում են, բայց արդեն՝ այն երկու աղջիկներից մեկի թոռանը: Վեպը հաջողություն է ունենում հենց Թուրքիայում, ապա թարգմանվում հունարեն ու գերմաներեն:

1998-ին Քեմալ Յալչընը սկսում է նյութեր հավաքել հայերի ցեղասպանության վերաբերյալ: «Նյութը» 1915-ի դեպքերից հետո կենդանի մնացած հայերն էին՝ որպես կենդանի վկաներ, 1942-ի «Ունեւորության տուրքի» զոհերին հիշողներն էին, հայության տաճարների ու մշակույթի հետքերը:

Այս գիրքը պետք է տպագրվեր նույն «Տողան» հրատարակչատանը, որտեղ ծնունդ էր առել «Ավանդ տված օժիտը» վեպը: Տպագրվել է 3000 օրինակ: Գիրքը պետք է ընթերցողին հասներ 2001 թ. հունվարի 15-ին: Բայց 3 օր առաջ հեղինակին տեղեկացնում են, որ «վերեւից եկած» հրահանգի համաձայն՝ գիրքն առայժմ չպետք է հրապարակ հանվի: Նախապես գրքի մասին հեղինակի հետ արված հարցազրույցները չեն տպագրվում եւ չեն ցուցադրվում: Տասը ամիս հետո կրկնվում է նույն պատասխանը՝ տպագրված գրքերը չեն կարող հանվել վաճառքի, պետք է սպասել: Դրանից հետո հեղինակն իր միջոցներով գիրքը տպագրում է Գերմանիայում: Առաջին հրատարակությանը հաջորդում է երկրորդը: 2002-ի օգոստոսին տեղեկանում է, որ «Տողան»-ում տպագրված 3000 օրինակը ոչնչացվել է, կտրատվել ու վերածվել թղթաթափոնի:

Քեմալ Յալչընը հայերի աքսորի ու եղեռնի մասին նախապես լսել է պապից: Այս գիրքը գրելու գաղափարը նրան ներշնչել են իր թուրքերենի ուսուցիչ պոլսահայ Մելինեն եւ իր խուլ գրողի մայրը: Բացի մորից, գրողի մնացած ազգականները հակառակվել են՝ զգուշանալով նրա ճակատագրի համար, որովհետեւ լավ գիտեն Թուրքիայի բարքերը: Եղբայրն այսպես է ասում. «Դուն գիտես, բայց գլխուդ բան մը չպատահի: Տե՛ս անմեղ ըլլալով հանդերձ 13 տարի հայրենիք չկարողացար գալ: <...> Գիտեմ, պատմածդ ճիշտ է, բայց...»: Այս 13 տարվա բացակայությունը եւս պետք է բացատրել՝ հեղինակի կերպարը ճիշտ հասկանալու համար: Ասել է. «Երկիրը պետք է ազատենք» եւ «հոգին մազապուրծ» փրկել է՝ 13 տարի դատապարտվելով աքսորի, թե չէ պետք է հայտնվեր բանտերում: Սա նշանակում է, որ գործ ունենք ազատամիտ, անկախ ու նաեւ անվախ մարդու հետ:

Թուրքերի զրույցների մեջ մի նրբություն կա. ժամանակակից թուրքի գիտակցության մեջ Թուրքիայի արեւելյան նահանգները՝ Արեւմտյան Հայաստանը, դեռեւս հենց Հայաստան էլ ընկալվում է. «Մեծ եղբայրս մորս ու ողջ ընտանիքի անդամներուն առջեւ իմ Հայաստան երթալու նյութով խոսիլ կ'ուզեր»:

Ընտանիքից սկսած՝ հայ ու թուրք հարցը առարկայանում է այնպես, ինչպես Թուրքիան է պաշտոնապես ներկայացնում՝ մի՞թե նախապես Թուրքիայում հայեր են ապրել, հայերը թուրքերին կոտորել են եւ օգնել են ռուսներին, հույների հանդեպ ավելի հանդուրժողականություն կա, քան հայերի:

Հեղինակի ելակետը ճշմարիտը տեսնելն է, ուստի յուրաքանչյուր ազգի մեջ տարբերակում է ե՛ւ լավը, ե՛ւ վատը: Նրա համար Մեսրոպ Մաշտոցը «սրբազան գիտնական» է: Այս ելակետով, խոսքն ուղղելով հայ ժողովրդին, գրում է. «Սիրելի հայ եղբայրներս, մեր հարյուրամյակի մեծագույն ցավը, մարդկության ճակատին սեւ մուրը եղող ջարդերուն, «աքսորի ընթացքին ծրագրված կերպով սպանված», կյանքը կորսնցուցած բոլոր հայերու եւ ասորիներու հիշատակին առջեւ կը խոնարհիմ, ձեր ցավերը կ'ընդունիմ որպես իմ ցավը: Որպես թուրք գրագետ իմ անունով ձեզմե եւ մարդկութենեն ներողություն կը խնդրեմ»: Հայերեն հրատարակության այս նախաբանը թվագրված է «3 նոյեմբեր, 2002, Բոխում»:

Այս գիրքը ծնվել է «Թուրքերենի ուսուցիչներուն ուսուցիչ» Մելինեի հանդեպ հեղինակի տածած մարդկային մեծ սիրուց: Մինչ ուրիշները վերադասներին բողոք են ներկայացնում, թե՝ «Հայ մը ինչպե՞ս թրքերեն կրնա սորվեցնել թուրք ուսուցիչներուն»,- այս գրքի հեղինակը փորձում է թափանցել նրա աշխարհը՝ նրա ազգային փակ աշխարհը. չէ՞ որ նա էլ իր լեզուն ունի ու իր հեքիաթները: Մելինեին ճանաչել ցանկանալով՝ հեղինակը ցանկանում է նաեւ ինքն իրեն ճանաչել: Որպես հայ՝ Մելինեն միայնակ է, շրջապատը՝ օտար, դասավանդած լեզուն՝ ոչ մայրենի, ամուսինը՝ գերմանացի: Այս օտարության մեջ մտերիմը թուրք գրողն է: Ի վերջո, որպես մտերմության շարունակության նախապայման եւ իրեն՝ Մելինեին լրիվ ճանաչելու պայման, Քեմալ Յալչընը կայացնում է որոշակի վճիռ. պետք է վերադառնա Թուրքիա, այնտեղից մեկնի երկրի արեւելք՝ պատմական Հայաստանի տարածքները, հանդիպի պահպանված (հիմնականում իսլամացած) հայերի, շրջագայի Կարինում, Կարսում, Անիում, Վանում, Աղթամարում եւ բացահայտի հայոց ծանր լռության գաղտնիքը: «Պայմանս այս է: Դժվար է, շատ դժվար է այս գործը... Բայց նախ տե՛ս, հետո գիս հասկցիր»,- ասում է Մելինեն:

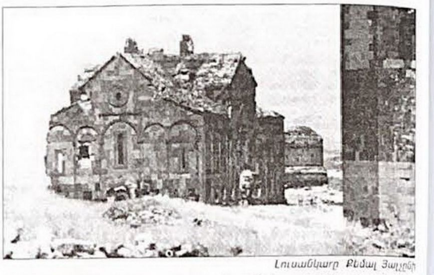

Լուսանկարը Քեմալ Յալչընի

Այստեղից էլ սկսվում է ճանաչողությունը:

Շարունակությունը էջ 6

ՇԵՆՈՒԴԱ Գ

ՀԱՄԵՄԱՏԱԿԱՆ ԱՍՏՎԱԾԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

ՍՈՒՐԲ ԿՈՒՅՍԻ ՄՇՏՆՋԵՆԱԿԱՆ ԿՈՒՍՈՒԹՅՈՒՆԸ

Սկիզբը էջ

4. Բողոքականները դեմ են բուսական կերակուրներով պահքին կենդանական ծագման կերակուրներից հրաժարմամբ: Նրանք մեզ մեղադրում են սրա համար համարելով, որ հետեւյալ նախադասության երկրորդ մասը մեզ է վերաբերում. «...վերջին ժամանակներում ոմանք պիտի հեռանան հավատքից եւ իրենց ուշադրությունը պիտի դարձնեն մոլորեցնող ոգիների եւ դեւերի վարդապետությունների վրա... որոնք արգելում են ամուսնանալ եւ հեռու են պահում այն կերակուրներից, որ Աստված ստեղծեց, որպեսզի հավատացյալները եւ ճշմարտության վերահասու եղողները գոհությամբ վայելեն» (Ա Տիմ. Դ 1-3):

ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ ԳԱՂՏՆԻ ՊԱՀԵՑՈՂՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

Գաղտնի պահեցողությունը մասն է կազմում անհատական աստվածպաշտության եւ ոչ թե ընդհանրական:

1. Օրինակ կա անհատական աղոթք, որը դու անում ես քո սենյակում, քո Հորը, Ով ծածուկ տեսնում է, սակայն կա նաեւ ընդհանրական աղոթք, որը հավատացյալների ամբողջ համայնքն է անում միասին մեկ հոգով, միաշունչ եւ միաձայն: Այսպիսի աղոթքի օրինակներ շատ կան Նոր Կտակարանում: Այսպիսի օրինակներից է հավատացյալների աղոթքը Պետրոսի եւ Հովհաննեսի բանտից ազատվելուց հետո. «Երբ նրանք լսեցին այս մասին, իրենց ձայնը բարձրացրին առ Աստված եւ ասացին ...» (Գործք Դ 24): Անշուշտ ծածուկ աղոթելու Տիրոջ պատվիրանն այսպիսի աղոթքին չի վերաբերում:

2. Նմանապես եւ կա գաղտնաբար կատարված ողորմության գործ, որն անհատական արարք է համաձայն հետեւյալ խոսքի. «Թող աջ ձեռքդ չիմանա, թե ձախդ ինչ է անում» (Մատթ. Զ 3): Սակայն կա նաեւ ընդհանրական ողորմություն հավաքված բոլորից, ինչպես, օրինակ, երբ Դավիթ մարգարեն նվիրատվություններ հավաքեց տաճարի կառուցման համար: Նա մանրամասնորեն նշում է, թե որքան է նվիրել ինքը, որքան տոհմերի եւ Իսրայելի ցեղերի առաջնորդները, հազարապետերն ու հարյուրապետերը, ինչպես նաեւ թագավորի վերակացուները (Ա Մն. ԻԹ 3-9): Մի ուրիշ օրինակ է ժողովրդի նվիրատվությունը տաճարի գանձանակին, ինչպես երբ այրին միայն երկու լումա նվիրաբերեց (Ղուկ. ԻԱ 1-2):

3. Այդպես էլ կա գաղտնի կատարվող անհատական պահեցողություն, եւ կա բոլոր հավատացյալների կողմից պահվող ընդհանրական պահք:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ ԸՆԴՀԱՆՐԱԿԱՆ ՊԱՀՔԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

Սուրբ Գրքում ընդհանրական պահքի բազմաթիվ օրինակներ կան, ինչպես.

1. **Եսթերի ժամանակ տեղի ունեցած ընդհանրական պահքը**: Բոլոր մարդիկ միեւնույն ժամանակահատվածում, մեկ նպատակի համար, պահք պահեցին աղոթելով Տիրոջը մեկ խնդրանքով, եւ Տերն ընդունեց նրանց պահեցողությունը եւ պատասխանեց նրանց խնդրանքին (Եսթ. Դ գլուխ):

2. **Նինվեի ժողովրդի պահքը**: Ամբողջ ժողովուրդը պահք պահեց եւ ոչ գաղտնաբար: Եվ Տերն ընդունեց նրանց պահքն ու ներեց նրանց մեղքերը:

3. **Նեեմիայի եւ Եզրասի ժամանակ տեղի ունեցած ընդհանրական պահքը**: Նեեմիան ասում է. «Եվ ամսի 24-ին հավաքվեցին Իսրայելի որդիներն ու սկսեցին պահք պահել քուրձ հագնելով եւ իրենց գլխին մոխիր լցնելով» (Նեեմ. Թ 1): Եզրասն էլ ասում է. «Եվ այնտեղ Առիս գետի ափին, պահք քարոզեցինք եւ մեր Տեր Աստծո առաջ աղոթք մատուցեցինք Նրանից խնդրելով ուղիղ ճանապարհը մեզ, մեր որդիների եւ մեր ունեցած ամեն ինչի համար» (Եզր. Ը 21):

4. **Հովելի ժամանակ տեղի ունեցած պահեցողությունը**: Աստվածաշունչն ասում է այս մասին. «Եվ արդ, ասում է ձեր Տեր Աստվածը, դարձեք Ինձ ձեր ամբողջ սրտով, պահքով, լալով եւ կոծելով... պահք սրբագործեք, պաղատանք քարոզեք, հավաքեք ժողովրդին, սրբագործեք եկեղեցին, ընտրեք ծերերին, հավաքեք ծծկեր մանուկներին, թող փեսան ելնի իր սենյակից, եւ հարսը առագաստից» (Հովել Բ 12-17):

5. **Առաքյալների պահեցողությունը Նոր Ուխտում**: Երբ Տեր Հիսուս Քրիստոսին հարցրին, թե ինչու Իր աշակերտները պահք չեն պահում, պատասխանեց. «Սակայն օրեր կգան, երբ Փեսան նրանցից կվերցվի, եւ այնժամ պահք կպահեն» (Մատթ. Թ 15): Առաքյալները միասին էին պահք պահում եւ ոչ գաղտնաբար, եւ Տերն ընդունում էր նրանց պահքը:

Առաքյալների պահած պահքերից որոշ օրինակներ նշված են Սուրբ Գրքում, ինչպես «Մինչ պաշտամունք էին կատարում եւ պահք պահում, Սուրբ Հոգին ասաց. «Զատեք Ինձ համար Բառնաբասին եւ Սավղոսին այն գործի համար, որի համար կանչել եմ նրանց»: Այդ ժամանակ պահք պահելով եւ աղոթելով՝ ձեռքերը դրեցին նրանց վրա եւ ուղարկեցին» (Գործք ԺԳ 2-3):

Պողոս առաքյալը նույնպես երկար ժամանակ պահք էր պահում նավի վրա գտնվող բոլոր մարդկանց հետ (Գործք ԻԷ 21):

Այս ամենից հետեւում է, որ ընդհանրական պահքն ընդունելի է եւ աստվածաշնչյան վարդապետություն: Այն ցույց է տալիս աստվածպաշտության եւ Աստծուն մերձենալու մեջ մարդկանց մեջ եղած մեկ հոգին, հատկապես եթե պահքի նպատակը վերաբերում է ամբողջ համայնքին, կամ եթե ամբողջ համայնքն է մեկ հոգով աղոթում եւ մեկ հոգով պահք պահում:

Ընդհանրական պահքի մեջ չկա կեղծավորություն:

Ընդհանրական պահքի մեջ չկա կեղծավորություն, քանի որ ոչ ոք մյուսից չի զանազանվում: Յուրաքանչյուր անձի պահեցողության մակարդակն ու խորությունը մնում է «գաղտնի»: Այլեւ, Նոր Կտակարանում նույնիսկ մեկ խոսք չկա, որ արգելի ընդհանրական պահքը:

Շարունակելի

Թարգմանությունը Սեդա ՍՏԱՄԲՈԼՑՅԱՆԻ

ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ «ՄԻՋՆԱԴԱՐՅԱՆ» ԵԿԵՂԵՑԱՇԻՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

Սկիզբը՝ էջ 3

Յուրաքանչյուր կառույց, այդ թվում՝ եկեղեցի, իր ձեւերով եւ հորինվածքային տվյալներով առաջին հերթին պետք է լինի իր ժամանակի ծնունդը: Անցյալի նմուշների (թե հայրենական, թե օտար) հորինվածքային ձեւերի կրկնությունը կամ ընդօրինակումը հակառակ է արվեստին, այն միշտ էլ խորթ է եղել հայի ստեղծագործական ոգուն, որի բնութագրիչներն են ճշմարտացիությունը, նորարարությունը, ստեղծագործական մոտեցումը, ժամանակի գեղագիտական ըմբռնումներին հավատարմությունը: Մի՞թե արվեստի գործ կարելի է համարել, ասենք, Վերածննդի դարաշրջանի որեւէ գլուխգործոցի պատճենումը: Իհարկե, ո՛չ, դա կլինի ընդամենը արհեստագործություն: Նույնը եկեղեցիների եւ դրանց ձեւերի ընդօրինակման դեպքում է: Անհնար է ապրել 21-րդ դարում, բայց «ստեղծագործել» անցյալ դարերի գեղագիտական չափանիշներով, պատմությանը հանձնված ձեւերի եւ հորինվածքների վերակենդանացմամբ:

Մեր խոսքը ոչ մի կապ չունի այսօր կառուցվող եկեղեցիները նախագծող ճարտարապետների շնորհքի եւ մասնագիտական օժտվածության հետ. նրանք գրեթե բոլորն էլ փորձառու վարպետներ են, պրակտիկ աշխատանքի լավ դպրոց անցած եւ ոչ քիչ թվով արժեքավոր գործերի հեղինակ: Խոսքը վերաբերում է եկեղեցիների կերպարի ըմբռնմանը. թե այսօր մենք պե՞տք է կառուցենք եկեղեցիներ հազարամյակի խորքերից եկող կերպարով՝ հաճախ նմանակելով կամ պատճենելով միջնադարյան նախօրինակները կամ դրանց բաղկացուցիչ մասերը, թե՞ պետք է գնանք ստեղծագործական որոնումների ճանապարհով՝ փորձելով գտնել ազգային ավանդույթները հաշվի առնող, ժամանակակից շեշտ ու ինքնություն պարունակող լուծումներ:

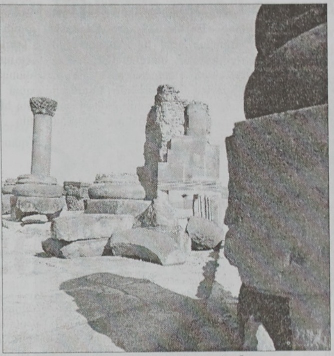

Հենց այդ վերջին ճանապարհով են ընթացել Երեւանի Ս. Գրիգոր Լուսավորիչ Մայր եկեղեցու հեղինակ՝ հայ ճարտարապետության բազմավաստակ վարպետ Ստեփան Քյուրքչյանը եւ Հաղթանակ գյուղի եկեղեցի-մատռան հեղինակ՝ տաղանդավոր Սարգիս Սարդարյանը՝ ցուցադրելով պաշտամունքային շենքերի կերպարի ժամանակակից մեկնաբանություն, հայկական ավանդական ձեւերի ստեղծագործական կիրառման, նորարարության կնիքը կրող լուծումներ: Ափսո՜ս, որ այդ հեռանկարային մոտեցումները համընդհանուր տարածման ու խորացման չեն արժանանում:

Կարող են վկայակոչվել ազգային ավանդույթների պահպանման, քրիստոնեական ծիսակարգի պահանջների բավարարման կամ այլ գործոններ, ինչը ոչ մի չափով չի կարող արդարացնել անցյալի ժառանգության նկատմամբ ոչ ստեղծագործական մոտեցումը, ազգային ավանդույթների ձեւերի եւ տարահայտչամիջոցների անհաշվենկատ կիրառումը: Նույն ծիսակարգի պայմաններում մեր նախնիները ստեղծել են պաշտամունքային կառույցների եւ դրանց բաղադրամասերի բազմազան եւ հիասքանչ տարբերակներ: Ծիսակարգի պահանջները չեն կարող կաշկանդել կառույցների ժամանակակից հնչողությունը, նորարարական մոտեցումները, գեղարվեստական եւ կառուցվածքային թարմ լուծումները:

Նույն խնդիրը 1940-50-ական թվականներին ծառացած էր նաեւ Արեւմտյան Եվրոպայի, Սկանդինավյան եւ այլ երկրների առջեւ, որոնք եւս, ինչպես Հայաստանը, ունեն եկեղեցաշինության միջնադարյան խոր ավանդույթներ: Բայց նրանք չգնացին այդ ավանդույթները մեխանիկորեն շարունակելու ճանապարհով, այլ դրսեւորեցին միանգամայն նորարարական մոտեցում՝ նոր ժամանակների ոգուն եւ քաղաքակրթական զարգացման մակարդակին համապատասխան:

Մենք փաստորեն ընտրել ենք դյուրին, բայց ոչ արդյունավետ ճանապարհը. շարունակել մոտ մեկ դար առաջ ընդհատված ավանդական եկեղեցաշինությունը՝ մի կողմ թողնելով ժամանակի հզոր գործոնի ազդեցությունը եւ անհամեմատելի փոփոխությունները մտածողության, գեղարվեստական չափանիշների, ըմբռնումների, կեցության զարգացման եւ այլ բնագավառներում: Նկատենք, որ այդ նորակառույցները շատ քիչ բան են ավելացնում հայ ժողովրդի ճարտարապետական ժառանգությանը:

Մի չգրված օրենքով հուշարձանների կառուցումից պետք է անցնի առնվազն 50 տարի, որպեսզի որոշարկվի նրանց պատմամշակութային արժեքը՝ հանրապետական, տեղական, թե միջազգային կարեւորության (կամ դրանցից ոչ մեկը): Թե ի՞նչ ձեւով կդասակարգվեն մեր նորակառույց եկեղեցիները՝ ըստ իրենց արժեւորման չափանիշների, կարծում ենք, այսօր էլ պարզ է, որ 50-ամյա ճանապարհի անհրաժեշտություն չկա:

Հիշենք Հովհաննես Թումանյանի շատ արդիական եւ ուսանելի մի հոդվածը՝ «Ձեւն ու հոգին». «Եկեղեցի ասելով գմբեթավոր էն շենքն ես հասկանում, ուր սրբերի պատկերներ կան, վառած մոմեր... Հոգեւորական ասելով երկար շորեր ես հասկանում ու երկար միրուք... Ամեն երեւույթ ունի իր արտաքին կերպարանքը - ձեւը եւ ներքին իմաստը - հոգին: Ամբողջը, գեղեցիկը, կատարյալը դրանց ներդաշնակությունն է, բայց էդ ներդաշնակությունը, դժբախտաբար, շատ է դժար, եւ մարդիկ սովորաբար վազում են հեշտին, իսկ հեշտը ձեւն է»:

Անհասկանալի է, թե ինչու եւ ինչպես է ստացվում, որ որակական ոչ բարձր հատկանիշներով նախագծերը կյանք են մտնում (ցավոք, դա վերաբերում է ոչ միայն եկեղեցիներին): Կարծում ենք՝ պետք է տեսականորեն եւ գործնականորեն արդյունավետ հունի մեջ դնել ճարտարապետական կառույցների նախագծման եւ իրականացման գործընթացները: Դրանք՝ որպես հանրապետական, ազգային կարեւորության սուբյեկտներ, պետք է գտնվեն պետության, ազգային հոգածության ու ուշադրության ներքո: Այլապես ստեղծված վիճակը չի բխում մեր ժամանակի ստեղծագործական ոգուց, անհեռանկար է եւ ժամանակավրեպ, ինչից պետք է ձերբազատվել՝ հանուն հայ ստեղծագործական ոգուն հավատարմության, հանուն մեր ազգային ճարտարապետության եւ շինարվեստի բարի ավանդույթների պահպանման:

Գառնիկ ՇԱԽԿՅԱՆ
Ճարտարապետության դոկտոր

ԻԳՆԱՏԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԲՐՅԱՆՉԱՆԻՆՈՎ

ՍՈՒՐԲ ՀԱՅՐԵՐԻ ԳՐՎԱԾՔՆԵՐԻ ԸՆԹԵՐՑԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ

Զրույցն ու մերձավորների ընկերակցությունը շատ են ներազդում մարդու վրա: Զրույցն ու ծանոթությունը գիտնականի հետ շատ տեղեկություններ են հաղորդում, բանաստեղծի հետ՝ վսեմ մտքեր ու զգացումներ, ճանապարհորդի հետ՝ ճանաչողություն երկրների, ժողովուրդների վարքի ու բարքի մասին. ակնհայտ է, որ զրույցը եւ ծանոթությունը սրբերի հետ սրբություն են հաղորդում. **«Սրբի հետ սուրբ կլինես, արդարի հետ՝ արդար, անմեղի հետ՝ անմեղ, իսկ ընտրյալի հետ՝ ընտրյալ»** (Սաղմ. ԺԷ 26-27):

Այսուհետ, երկրային կարճատեւ կյանքիդ ընթացքում, որը Ս. Գիրքը նույնիսկ կյանք չի անվանել, այլ պանդխտություն, ծանոթացիր սրբերի հետ: Ուզո՞ւմ ես երկնքում նրանց հանրությանը պատկանել, ուզո՞ւմ ես նրանց երանությանը մասնակից դառնալ՝ այսուհետ հաղորդակցվիր նրանց: Երբ մարմնի շինվածքից դուրս գաս, նրանք քեզ իրենց մոտ կընդունեն, ինչպես իրենց ծանոթի, ինչպես իրենց ընկերոջ (հմմտ. Ղուկ. ԺԶ 9):

Չկա ավելի մերձավոր ծանոթություն, մերձավոր կապ, քան մտքերի, զգացումի, նպատակի միասնության կապը (հմմտ. Ա Կորնթ. Ա 10):

Որտեղ համախոհությունն է, այնտեղ անպայման եւ միակամությունն է, այնտեղ անպայման նույն նպատակն է, նպատակին հասնելու նույն հաջողությունը:

Յուրացրու Սուրբ Հայրերի մտքերն ու հոգին՝ նրանց գրվածքների ընթերցանությամբ: Ս. Հայրերը հասել են նպատակին՝ փրկությանը: Եվ դու էլ կհասնես այդ նպատակին՝ իրերի բնականոն ընթացքով: Ս. Հայրերի հետ միախորհուրդ եւ միահոգի լինելով՝ դու կփրկվես:

Երկինքն իր երանության մեջ է ընդունել Սուրբ Հայրերին: Դրանով Նա վկայում է, որ Ս. Հայրերի մտքերը, զգացումները, գործերը հաճելի են Իրեն: Ս. Հայրերն իրենց մտքերը, իրենց սիրտը, իրենց գործերի պատկերը շարադրել են իրենց գրվածքներում: Ուրեմն. Ս. Հայրերի գրվածքները որքան ճշմարիտ ուղեցույց են դեպ երկինք՝ վկայված հենց Երկնքի կողմից:

Ս. Հայրերի բոլոր գրվածքները ստեղծվել են Ս. Հոգու ներշնչմամբ կամ ազդեցությամբ: Դրանցում կան հրաշալի համաձայնություն, հրաշալի օծում: Դրանցով առաջնորդվողը, անկասկած, Ս. Հոգին ունի որպես առաջնորդ:

Երկրի բոլոր ջրերը հոսում են դեպի օվկիանոս, եւ գուցե թե օվկիանոսն է երկրի բոլոր ջրերի համար ծառայում ակունք: Հայրերի բոլոր գրվածքները միանում են Ավետարանին. դրանք ամենն էլ միտված են մեզ ուսուցանելու մեր Տեր Հիսուս Քրիստոսի պատվիրանները ճշտորեն կատարելուն: Դրանց բոլորի եւ ակունքը, եւ վերջը Ս. Ավետարանն է:

Ս. Հայրերն ուսուցանում են՝ ինչպես մերձենալ Ավետարանին, ինչպես կարդալ, ինչպես ճիշտ հասկանալ, ինչն է նպաստում, ինչն է խանգարում այն հասկանալուն: Եվ այդ պատճառով, սկզբում ավելի Ս. Հայրերի գրվածքների ընթերցանությամբ պարապիր: Երբ նրանք քեզ կսովորեցնեն Ավետարան կարդալ, այնժամ առավելաբար Ավետարանը կարդա:

Առանց Ս. Հայրերին ընթերցելու, բավարար մի՛ համարիր քեզ համար լոկ Ավետարանի ընթեցանությունը: Դա հպարտ, վտանգավոր միտք է: Ավելի լավ է, որ Ս. Հայրերը քեզ դեպի Ավետարանը տանեն, ինչպես իրենց սիրելի որդու, ով նրանց գրվածքների միջոցով նախապես ստացել է դաստիարակություն եւ կրթություն:

Շատերը, ովքեր անմտորեն, սնապարծորեն մերժել են Ս. Հայրերին, կույր հանդգնությամբ, անմաքուր մտքով եւ սրտով մոտեցել են Ավետարանին, կործանարար մոլորության մեջ են ընկել: Ավետարանն է նրանց մերժել. Նա միայն հեզերին է Իրեն մոտ թողնում:

Հայրերի գրվածքների ընթերցումը բոլոր առաքինությունների ծնողն ու թագավորն է: Հայրերի գրվածքների ընթերցանությամբ ենք սովորում Ս. Գրքի ճշմարիտ ընկալումը, ճշմարիտ հավատքը, ավետարանական պատվիրաններով ապրելը, խորին հարգանքը, որ պիտի ունենանք ավետարանական պատվիրանների նկատմամբ: Մի խոսքով՝ փրկությունն ու քրիստոնեական կատարելությունը:

Հոգեկիր վարդապետների խնդրանքով Հայրերի գրվածքների ընթերցումը փրկության եւ անգամ քրիստոնեական կատարելության հասնել ցանկացողների համար գլխավոր ուղեցույցն է եղել (Ս. Նեղոս Սորացի):

Ս. Հայրերի գրքերը, նրանցից մեկի արտահայտությամբ, նման է հայելու. նրա մեջ ուշադիր եւ հաճախակի նայելով՝ հոգին կարող է տեսնել իր բոլոր թերությունները:

Դարձյալ՝ այդ գրքերը նման են բժշկական միջոցների հարուստ հավաքածուի. դրանում հոգին կարող է ամեն մի իր արատի համար փրկարար դեղամիջոց գտնել:

Ս. Եպիփան Կիպրացին ասում էր. «Սրբազան գրքերին մեկ հայացք գցելը բարեպաշտ կյանքի է մղում»: Ս. Հայրերին ընթերցելը պետք է լինի մանրազնին, ուշադիր եւ կանոնավոր. աներեւույթ մեր թշնամին, որ ատում է հաստասումի ձայնը, հատկապես ասում է, երբ այդ ձայնը Ս. Հայրերից է գալիս: Այդ ձայնը մերկացնում է մեր թշնամու նյութած դավերը, նրա նենգությունը, բացում է նրա կապանքները, նրա գործելակերպը, եւ այդ պատճառով թշնամին Հայրերին ընթերցելու դեմ զինվում է զանազան հպարտ եւ հայհոյալի մտքերով, ջանում է ճգնավորին ունայն հոգսերի մեջ գցել, որպեսզի շեղի փրկարար ընթերցումից, պայքարում է նրա դեմ հուսահատությամբ, ձանձրությամբ, մոռացկոտությամբ: Ս. Հայրերի գրվածքների դեմ այդ պատերազմից պիտի եզրակացնենք, թե ինչքա՛ն փրկարար է այն զենքը, որն այդքան ատելի է մեր թշնամուն: Թշնամին ջանադրաբար հոգում է, որպեսզի այն մեր ձեռքերից հեռացնի:

Յուրաքանչյուրը պետք է Հայրերի գրվածքներն ընտրի՝ համաձայն իր կենցաղավարության: Ճգնավորը թող կարդա լռակեցության մասին գրող Հայրերին, վանքում ապրող վանականը՝ վանական միաբանությունների համար խրատներ գրող Հայրերին, քրիստոնյան, որ աշխարհում է ապրում, թող կարդա այն Հայրերին, ովքեր գրել են իրենց ուսուցումներն ընդհանրապես ողջ քրիստոնեության համար: Ամեն ոք, ինչ կոչման էլ որ լինի, թող առատորեն վերցնի Հայրերի գրվածքների միջի խրատները:

Անպայման կենցաղավարությանը համապատասխան ընթերցում է պետք: Հակառակ դեպքում պիտի լցվես մտքերով, չնայած եւ սուրբ, բայց գործով չվկայված, որն անպտուղ գործունեություն է առաջացնում միայն երեւակայության եւ ցանկության մեջ. բարեպաշտ գործերը, որ վայել են քո կենցաղավարությանը, պիտի քո ձեռքից փախչեն: Բացի այն, որ կվերածվես անպտուղ երազողի, քո մտքերն անընդհատ հակասության մեջ կլինեն քո գործերի շրջանակի հետ, քո սրտում անպայման շփոթություն կծնեն, իսկ պահվածքի մեջ՝ անորոշություն, ծանր, քեզ եւ մերձավորներիդ համար վնասակար: Ս. Գրքի եւ Ս. Հայրերի գրվածքների սխալ ընթերցման ժամանակ հեշտությամբ կարելի է փրկարար ուղուց շեղվել դեպի անմատչելի վայրեր եւ խոր վիհեր, որն էլ պատահեց շատերի հետ: Ամեն:

Թարգմանությունը՝
Տիգրան սրկ. ԲԱՂՈՒՄՅԱՆԻ

ՀԱՅՈՑ ՀԱՎԱՏԻ ԶՈՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

Օտար նվաճողները դարեր շարունակ Հայոց երկիրն ու ժողովրդին հնազանդեցնելու համար դիմել են բռնի հավատափոխության, քանզի գիտակցաբար թե բնազդով համարել են, որ հայերի անպարտելի էությունը սնուցող կենսատու աղբյուրը նրանց հավատն է: Այդ է պատճառը, որ պարսիկները, արաբները, թուրքերը, զանազան վաչկատուն հորդաներ եւ անգամ քրիստոնյա, սակայն այլադավան բյուզանդացիները հաճախ թիրախ են ընտրել մեր հավատն ու Եկեղեցին: Վարդանանց պատերազմի նախօրեին, երբ պարսից արքունիքում դավեր էին նյութվում Հայաստանի դեմ, հազարապետ Միհրներսեհը Հազկերտ Բ արքային խորհուրդ էր տալիս երկիրը ծնկի բերել հավատափոխության միջոցով, հորդորում հաշվի առնել ոչ միայն պետության նյութական շահերը, այլեւ ուշադրություն դարձնել հպատակների «հոգիների փրկությանը» ու նրանց կրոնափոխել դեպի պարսից հավատը: «Եթե հայերին ընտանեցնենք մեր օրենքներին,- ասում էր նա,- ու նրանք վարժվեն, ապա... կխզեն ձեզ ու Արյաց աշխարհը եւ կլքեն-կհեռանան կայսրից (Բյուզանդիայի - Վ. Կ.)», որի հետ հավատակից են: Մինչդեռ, եթե նրանք մնան իրենց հավատին, «գուցե թե ցանկանան ծառայել նրան, ում հավատին կան հաստատուն, եւ այս հանգամանքն էլ մեծ հոգս կդառնա Արյաց աշխարհի վրա»:

Դավանափոխության միջոցով հայ ժողովրդին հնազանդեցնելու փորձերը շարունակվում էին նաեւ հետագայում եւ լայնորեն գործադրվում արաբների կողմից: 850-855 թվականներին` արաբական տիրապետության դեմ հայերի հզոր ապստամբության ժամանակ, արաբական պատժիչ զորամասերը` արյունարբու Բուղայի գլխավորությամբ, զանազան բռնությունների ու հալածանքների հետ միասին, աշխատում էին մահապատժի սպառնալիքով հավատափոխել գերեվարված հայ իշխաններին ու հոգեւորականներին, իսկ համաձայնողներին` պարգեւներ խոստանում: Թովմա Արծրունին վկայում է, որ, չնայած արաբների խորամանկություններին ու սպառնալիքներին, հայերը գերադասում էին հաստատ մնալ հայրենի հավատին: Բազմաթիվ նահատակների թվում հիշվում է Ապուսահակ Վահեւունին, որը երկուստեք արհամարհելով խոստացված պատիվներն ու մարմնական չարչարանքները` հավատարիմ է մնում քրիստոնեական կրոնին: Նմանօրինակ ինքնազոհողությունների համար սուրբ նահատակներն ուժ ու զորություն ստանում էին ամենակարող Բարձրյալից, հայոց սուրբ հավատից: Նման ըմբռնումներն ավելի էին ամրապնդում մարդկանց հավատն առ Աստված ու Քրիստոսի Եկեղեցին:

Ուշագրավ է, որ սա ցնցող տպավորություն էր գործում նաեւ այլազգի ու այլակրոն մարդկանց վրա: Նրանցից շատերին զարմացնում էր այն իրողությունը, որ անգամ մահվան սպառնալիքն ի զորու չէ հայ մարդուն հարկադրել հրաժարվելու հայրենի հավատից: Թ. Արծրունին պատմում է, որ հիշյալ Ապուսահակի մասին ինքն իմացել էր Արտամետ ավանի քահանա Սամուելից, որն էլ երանելու նահատակության պատմությունը լսել էր «ինչ-որ պարսիկից, որը.... սուրբ վկայության սկզբից մինչեւ նահատակվելը եղել էր այնտեղ: Նա մտապահել էր սաղմոսը, որ ասել էր երանելին»: Սա մեզ հայտնի այն բազմաթիվ դեպքերից էր, երբ այլակրոն օտարազգի անձնավորությունը, ազդվելով նահատակի քրիստոսասիրությունից, մտապահել էր ու իբրեւ բարի հիշողություն, ինչպես նաեւ հիացմունքի արտահայտություն` պատմել ուրիշներին: Նմանօրինակ եղելություններն էլ նպաստում էին, որ օտարների մեջ ձեւավորվեն հայոց հավատի զորության մասին պատկերացումները: Դրանց ազդեցությամբ երբեմն Հայաստանում հաստատված շատ մահմեդականներ, անտեսելով անգամ անխուսափելի պատիժը, դիմել են համարձակ քայլերի` ընդունել քրիստոնեությունը: Հիշյալ ապստամբության ժամանակ, երբ Բուղայի պատժիչ հրոսակները լարված ու սարսափազդու մթնոլորտ էին ստեղծել երկրում, եւ թվում էր` հայ իշխաններին բռնությամբ մահմեդականացնելու սպառնալիքները վերջ չունեին, հանկարծ հայտնվում է «մահմեդական եւ ազգով պարսիկ» մի երիտասարդ ու հանուն քրիստոնեության` կանգնում նահատակվողների շարքում: Դա հայոց լուսափայլ հավատի մեծագույն հաղթանակներից էր, քանզի օտարների լարած որոգայթն ի չիք էր դառնում` հանդիպելով նրա ամենակարող զորությանը եւ բումերանգի պես ուղղվում այն լարողների դեմ: Պատմիչն այդ երիտասարդի մասին գրում է. «Իսկ երիցս երանելի ինչ-որ մեկը, երիտասարդ տարիքով, ինքը մահմեդական ու ազգով պարսիկ, Քրիստոսի հավատի սիրուն հետեւելով, եկավ հարեց Պատրիկ Անձեւացուն եւ խնդրեց մկրտել իրեն, որպեսզի կատարյալ լինի Տիրոջ պատվիրանները կատարելու համար»: Երիտասարդը նախապես հարել էր քրիստոնեությանը, սակայն երբ գերվում է, նրան ստիպում են ուրանալ հավատը, ուտի մահվան սպառնալիքի տակ նա համաձայնվում է հրաժարվել: Սակայն որոշ ժամանակ անց, զղջալով իր արարքի համար, կրկին վերադառնում է քրիստոնեական կրոնին եւ կամովին հանձն առնում նահատակության պսակը` քրիստոնյա գերիների հետ միասին: Ականատեսներից Վահրամ անունով մեկը պատմում է, որ նրան տեսել էր կառափնարանի վրա` պատրաստ ընդունելու մահը: Դահիճը բազմիցս հիշեցնում է նրան իր մահմեդական լինելու փաստը եւ պահանջում հեռանալ, սակայն երիտասարդը հաստատապես պնդում է` ասելով. «Ես քրիստոնյա եմ, մեռնում եմ Քրիստոսի համար եւ մկրտվում հանուն Հոր, Որդու եւ Սուրբ Հոգու` ոչ թե ջրով, այլ արյամբ», ապա ավելացնում. «Հեռու գնա, ա՛յ մարդ, ես մեռնում եմ Քրիստոսի համար»: Նա վազում էր հրապարակով, աղաղակելով հիշեցնում իր քրիստոնյա լինելու մասին, եւ դա այնքան ժամանակ, մինչեւ որ դահիճները «սրով հարվածեցին երանելուն, հատեցին գլուխը»: Եվ այդ պահին «սաստիկ լույս իջավ երկնից եւ ցոլանալով սուրբ մարմնի վրա, շրջափակեց այն տեղը, ուր ցայտել էր նրա արյունը»: Ավարտելով պատմությունը` Թովմա Արծրունին գրում է. «Եվ նահատակվեց սուրբ վկան փառավորապես.... Նրա անունը գրված է վարքագրության մեջ»:

Այսպիսով, հպանցիկ հայացքն անգամ բավական է համոզվելու համար, որ պատմության տարբեր ժամանակաշրջաններում հայոց հավատքի զորությունը գնահատող բազմաթիվ այլազգիներ, հաղթահարելով բազում դժվարություններ, ընդունել են քրիստոնեություն, դարձել նվիրյալներ եւ նույնիսկ նահատակվել:

Վարուժան ԿԻՐԱԿՈՍՅԱՆ
Մանկավարժական գիտ. թեկնածու

Լուսանկարը` Քեմալ Յալչընի

ԹՈՒՐՔ ԳՐՈՂԸ ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՊԱՇՏՊԱՆ

Սկիզբը` էջ 4

ճանաչողությունը կա՛մ գիրքն է, կա՛մ ճանապարհը: Այս դեպքում գիրքը բացառվում է, որովհետեւ Թուրքիան գրով ժխտում է պատմական անցյալի իրողությունները, մնում է ճանապարհը, որը պիտի տաներ դեպի չգրված գիրքը, դեպի չգրված գրքի իրական հերոսը` հայ մարդը...

Բ. ՎԵՊԸ: ՈՒՂԵՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆ: ԴԵՊԻ ՃԱՆԱՉՈՂՈՒԹՅՈՒՆ

1998 թ. հուլիսի 11-ին Քեմալ Յալչընը հանրակառքով մեկնում է Ամասիա եւ թուրք ծանոթների միջոցով փորձում հայերի գտնել: Ոմանք խուսափում են` դրա մեջ կենսաբանորեն ձեւավորված վտանգ տեսնելով, ոմանք գաղտնի օգնում են: Ընթացքում, հիմա եւ հետո, անընդհատ խոսք ու զրույց է հայերի մասին: Հիշողությունը հասնում է դեպի իրադարձությունների սկիզբը եւ արձանագրում. «Ժամանակին, երբ հայերը կ'աքսորեին, թուրքերեն ոմանք գեղեցիկ հայ աղջիկներն ու կիները առեր են: Ոմանք որպես երկրորդ կին, ոմանք որպես սպասուհի, ոմանք որպես հարճ ըրեր են: Հայերեն ոմանք էլ իսլամացեր, մնացեր են»:

Սա կենսագրությունների գիրք է, եւ յուրաքանչյուր կենսագրության մեջ կա ժողովրդի պատմական ճակատագրի անդրադարձը:

Առաջին հանդիպումը եւ առաջին կենսագրությունը: Սաֆիյե հանըմ: Ծնունդով` Զարուհի: Սաֆիյե է անվանափոխել սկեսուրը` ի պատիվ իր մահացած աղջկա: Իսկ ինքը Զարուհի էր` ի պատիվ եղեռնի զոհ մորաքրոջ: Մոր գերդաստանից միայն մայրն է ազատագրվել: Ծնվել է 1931-ին Ամասիայում: Հակառակ ծնողների կամքի փախել է Մուսթաֆայի հետ, որը թե՛ թուրք էր, թե՛ ամուսնացած: Փախել է, որովհետեւ սիրել է, եւ այդ ժամանակ հային թուրքի չէին տալիս: «Մուսթաֆան ինծի համար կրակե շապիկ մըն էր»,- սա Սաֆիյեի խոսքն է ու սիրո չափը: 16 տարեկանում ծնել է իր առաջին աղջկան` Թյուրքանին: Ապրուստի միջոցը` դերձակություն: 46 տարի միասին են ապրել: Ինքը եղել է երկրորդ կին եւ մեծ տիկնոջ հետ համերաշխ: Մուսթաֆան մահացել է 1992-ին:

Այսքանից հետո Զարուհի-Սաֆիյեն անցնում է իր ծնողների պատմությանը, որը հայոց մեծ ողբերգությունն է եւ հեղինակի առաջին զգացական անդրադարձը. «Սաֆիյե կյուներին պատմածները առաջին անգամ կը լսեի: Զիս ամբողջ տակնուվրա բերավ: Ինչո՞ւ: Ինչո՞ւ եղեր են այս բաները: Գլխուս մեջ հարցումներ շատ էին, պատասխանը` քիչ»:

Հետո Սաֆիյեին փոխարինում է Հյուրիեթ անունով մեկ ուրիշ տիկին` մեկ ուրիշ կենսագրություն, որպես նույն պատմության հերթական մի էջ: Սա պատմում է Ադայամանի, Այնթափի, Մարաշի շրջանների հայերի մասին լածները: «Դեպքերեն ոմանք պատմելու ատեն լացը կու գար»,- անդրադառնում է հեղինակը:

Այստեղի ծանոթներին ասում է, որ Կարին, Կարս, Անի ու Վան պիտի գնա, իսկ նրանք մտահոգ են. «Աման, ուշադրություն ըրե: Հայկական հարցը հույներուն չի նմանիր: Պատերազմական գոտի է, ուր որ պիտի երթաս: <...> Հայկական հարցը ամեն մարդու հետ չես կրնար խոսիլ: Ուշադրություն, շատ զգույշ»: Զգուշությունն անհրաժեշտ էր ծպտյալ ոստիկանների ցանցը չընկնելու համար:

Այստեղից հեղինակն ուղեւորվում է դեպի Կարին (Էրզրում), ճանապարհն անցնում է Երզնկայով: Կարին հասնելուն պես որոշում է գնալ Կարս, այնտեղից` Անի: Դիմում է զբոսաշրջության տեղեկատվության կենտրոն եւ գրանցում այս երկխոսությունը. «- Անի պիտի երթամ: Անիի մասին տեղեկատու մը ունի՞ք: - Անին ո՞ւր է: - Անին Ղարս է եղեր: - Ես չեմ գիտեր: Դուն ի՞նչ տեղեկատու կ'ուզես»: Ի վերջո ծառայողը անգլերեն ու գերմաներեն ինչ-որ գրքույկներ է տալիս, որոնցից մեկի շապիկին զետեղված էր Նեմրութ լեռան վրա գտնվող հեթանոս աստվածների կիսանդրիների հայտնի լուսանկարը: Կարսի դիմաց գրված է` Առաքելոց թանգարան, 10-րդ դարի կառույց: «Սակայն որո՞նց կողմե կառուցված, ո՞ր ժողովրդին, ո՞ր ազգին պատկանած ըլլալը, ով գիտե ինչու, չէ արձանագրված»,- սա հեղինակի անդրադարձն է` «ով գիտե ինչու, չէ արձանագրված» արտահայտության թափանցիկ ակնարկով: Այնուհետեւ. «Հա՛, գտա: «Անի. Ղարսեն 42 մղոն հեռավորություն ունի, ճիշդ Սովետական սահմանին` Մետաքսի ճամբուն վրա: Երեւելի պարիսպներ, բազմաթիվ եկեղեցի ու մզկիթի փլատակներով, միջին դարեն մնացած քաղաք մը»: Ժամանակին այս քաղաքին մեջ ովքե՞ր ապրած են, պարիսպները, եկեղեցիները ովքե՞ր կառուցած են արդյոք: Հարցումներ, հարցումներ...»:

Լուսանկարը` Քեմալ Յալչընի

Շարունակելի

Դավիթ ԳԱՍՊԱՐՅԱՆ
Բանասիրական գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր

ՊԱՏԿԵՐՈՒՍՈՒՅՑ

«ՏՅԱՌՆԸՆԴԱՌԱՋԸ»՝ ԸՍՏ ԹՈՐՈՍ ՌՈՍԼԻՆԻ

Քառասուն օրական Հիսուս Քրիստոսի գալուստը տաճար

Սկիզբը՝ թիվ 6-7

եկեղեցու ծոցում ծնված այդ ավանդությունը, որ արդեն հայտնի էր Ժ դարում՝ մասնավորապես եկեղեցական պատմիչ Նիկիֆոր Կալլիստին (այդ ավանդության մեկ այլ խմբագրություն ծանոթ է Ս. Գրիգոր Նարեկացուն. տես «Քառասնօրեայ գալստեան Տեառն» տաղը) Սուրբ Աստվածածնի անեղծ հղիացման եւ Աստվածորդու մարդեղացման մասին մարգարեությունը կապում է «Տյառնընդառաջի», ավելի կոնկրետ՝ Սիմեոնի անձի հետ: Այս ավանդության առաջացման պատճառը հավանաբար Ղուկաս ավետարանչի հետեւյալ տողն է. «Սուրբ Հոգուց հրամայված էր իրեն (այսինքն՝ Սիմեոնին - Ա. Ա.) մահ չտեսնել, մինչեւ որ տեսներ Տիրոջ Օծյալին» (26): Հարկավոր էր բացատրել Սիմեոնի երկարակեցության գաղտնիքը:

Այդ է պատճառը, որ մանրանկարներում Սիմեոնը պատկերվում է ծերունու տեսքով: Այդպես է նաեւ Թորոս Ռոսլինի մոտ: Սիմեոնը ներկայացված է սպիտակ, երկար մազերով եւ սպիտակ մորուքով: Այդ ծերունին վկան ու խոստովանողն է Եսայու նկարագրած Փրկիչ-Մեսիայի (ԾԳ 1-12), Եսայու մարգարեության կատարման: Ավելին, ըստ Ղուկասի՝ Սիմեոնը, գիրկն առնելով Մանուկ Հիսուսին, ինքը եւս մարգարեանում է: Սակայն այդ մարգարեությունը վերաբերում է հետագա իրադարձություններին, որոնք գրանցված են Նոր Կտակարանում: Սիմեոնը կապող օղակ է հնի եւ նորի միջեւ: Նա ծերունին է: Այդ ծերությունը խորհրդանշում է Հին Ուխտը՝ անկատար Օրենքը, որն ի զորու չէ փրկելու, բայց Սիմեոնը, Օրենքի պատվիրանների տակ կքած, որպես հավատով սրբագործված սպասումի պարգեւ, իր գրկում ունի Մեսիա-Փրկչին՝ Նրան, Ով մարդկանց հետ կապելու է Նոր Ուխտ, տալու է Նոր Օրենք՝ այս անգամ արդեն շնորհական՝ Կատարյալ ու Փրկագործող: «... Երբ ժամանակը իր լրումին հասավ, Աստված ուղարկեց Իր Որդուն, որը ծնվեց կնոջից եւ մտավ օրենքի տակ՝ փրկելու համար նրանց, որ օրենքի տակ էին, որպեսզի մենք որդեգրություն ընդունենք» (Գաղատ. Դ 4-5): Ժամանակը լրացել է... Հիշենք, որ մեր մանրանկարում Սիմեոն Ծերունին քառասնօրյա Հիսուսին պահել է զոհասեղանի վրա:

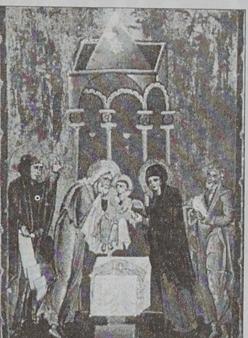

Զոհասեղանը-Հիսուս Քահանայապետ

Զոհասեղանը ծածկված է հուշկապարիկների պատկերներով: Հուշկապարիկները հիշատակվում են գրաբարյան Աստվածաշնչում՝ կրկին Եսայու մարգարեության մեջ (ԺԳ 21, ԼԴ 11, 14): Առաջին անգամ՝ երբ Եսային մարգարեանում է Բաբելոնի վախճանը, երկրորդ անգամ՝ երբ նա խոսում է Եդոմի դատաստանի մասին: Հրեաները խուսափում են Աստծո կամքը կատարելուց, ընկնում անհավատության մեջ, ընդօրինակում հեթանոսների ամբարշտությունը, երկրպագում կուռքերին, եւ որպես հետեւանք՝ վրա է հասնում աստվածային պատիժը՝ ամայանում է նրանց երկիրը, ժողովուրդն էլ հայտնվում է գերության մեջ: Սակայն Տերը, Իր մեծ ողորմածությունից դրդված, փրկում է գերությունից Իր ժողովրդին, հարվածում եւ կործանում է հեթանոսներին ու նրանց քաղաքները: Ահա Բաբելոնի եւ Եդոմի ավերակներում էլ, որպես ավերումի եւ մահվան նշան, բնակվում են հուշկապարիկները:

Բայց այնուամենայնիվ տարօրինակ ու անհասկանալի է տեսնել Երուսաղեմի տաճարի զոհասեղանին պատկերված հուշկապարիկներին: Ի՞նչ առնչություն կարող է ունենալ հեթանոսական դիցաբանությունից վերցված կես կին - կես թռչուն ծիվաղը Հիսուս Քրիստոսի տնօրինություններից մեկին վերաբերող մանրանկարի հետ: Պարզվում է՝ ունի:

Հուշկապարիկ երեւակայական կենդանին, ըստ հեթանոսական առասպելաբանության, բնակվում է ծովում կամ ավերակներում եւ նույնական է հունական դիցաբանության Սիրենային: Հուշկապարիկ-սիրենաները, գայթակղելով մարդկանց քաղցրահունչ երգերով, կործանում են նրանց՝ սպանում եւ տանում խավարի ստորերկրյա թագավորություն, այլ խոսքով՝ դժոխք: Սիրենան մահվան խորհրդանիշն է: Պատահական չէ, որ անտիկ շրջանի գերեզմանաքարերին շատ հաճախ կարելի է հանդիպել դրանց պատկերներին: Սակայն հետագայում, մասնավորապես միջնադարյան արվեստում Սիրենա խորհրդանիշը, կրելով որոշ քրիստոնեական-իմաստային ազդեցություններ, փոխակերպվեց դրախտահավքի՝ Սերենայի՝ կույս թռչնի, որը իջնում է դրախտից երկիր եւ հիացնում մարդկանց իր երգով: Եվ քանի որ դրախտը կյանքի խորհրդանիշն է, ուրեմն «Տյառնընդառաջ» մանրանկարում հուշկապարիկի խորհրդանշական իմաստը երկուսն է՝ էապես իրար հակադիր հասկացություններ՝ մահ եւ կյանք, դժոխք եւ դրախտ: Անշուշտ, միջնադարի արվեստագետը քաջատեղյակ էր հուշկապարիկների երկակի նշանակությանը:

Զոհասեղանին խաչազարդ գիրք է դրված եւ ծածկված է թափանցիկ, ծիրանի քողով: Գիրքը, որպես խորհրդանշան, պատկերագրության մեջ աստվածային հայտնության խորհուրդն ունի, իսկ երբ խաչազարդ է, ապա խորհրդանշում է հավատը: Ուրեմն այս խորհրդանշանի նախնական իմաստն է՝ հայտնություն եւ հավատ: Սակայն գիրքը քողածածկ է: Այդ քողը նշանակն է Հին Ուխտի ստվերակերպության, որտեղ տարբեր օրինակներով թաքնախորհուրդ ծանուցվում է Մեսիա-Փրկչի ինչպիսին լինելը: Մասնավորապես Փրկչի գալուստով եւ քավչարար մահվամբ՝ խաչելությամբ կիրականանա տնօրինական անցումը մահվանից դեպի կյանք, դժոխքից դեպի դրախտ: Սա են ակնարկում գրքի վրայի խաչն ու Մանուկ Հիսուսի խաչազարդ լուսապսակը: Այդ զոհաբերական մահվան խորհրդանիշն է բուն զոհասեղանը եւ նրա եռաստիճան պատվանդանը, որը խորհրդանշում է Գողգոթայի բարձունքը: Եսային, կանխասելով Մեսիա-Փրկչի խաչելությունը, գրում է. «... Նա խոցվեց մեր մեղքերի համար եւ մեր անօրենությունների համար դատապարտվեց. մեր խաղաղության համար Նա պատիժ կրեց, եւ Նրա վերքերով մենք բժշկվեցինք: ... Ինչպես ոչխար՝ Նա մորթվելու տարվեց, եւ ինչպես գառ՝ անմռունչ կանգնած է խուզողների առաջ...» (ԾԳ 5, 7)

Հիսուսը գալիս է տաճար, որտեղ կատարվի Օրենքը, որը զոհ է պահանջում: Այդ նպատակով տաճար են բերվում երկու տատրակ: Սակայն մանրանկարի խորհրդաբանությունն այլ բան է ասում: Զոհը Ինքը Հիսուսն է, ավելին՝ Նա ոչ միայն զոհաբերվողն է, այլեւ զոհ մատուցողը: Մեսիական ծառայության այս կողմը վերաբերում է Հիսուսի **Քահանայապետ** լինելուն: «... Շատ քահանաներ եղան, որովհետեւ մահը արգելք էր լինում, որ նրանք տեւապես քահանա մնան: Իսկ սա (Հիսուս Քրիստոսը - Ա. Ա.), հավիտենական լինելու պատճառով, ունի անանց քահանայություն: ...Ինչպես այլ քահանայապետներ, պետք չունի նախ իր մեղքերի համար զոհեր մատուցելու եւ ապա՝ ժողովրդի մեղքերի համար. իսկ Քրիստոս մեկ անգամ առ միշտ կատարեց այդ բանը, քանի որ Ինքն Իրեն պատարագ մատուցեց: ...Քրիստոս ոչ թե ճշմարտության օրինակ եղող ձեռակերտ սրբարանը մտավ, այլ՝ բուն իսկ երկինքը... ոչ էլ նոխազների եւ զվարակների արյունով, մի անգամ ընդմիշտ Իր իսկ արյամբ մտավ սրբարան՝ հավիտենական փրկություն ապահովելով...» (Եբր. Է 23-24, 27, Թ 12):

Ամփոփում՝

Թորոս Ռոսլինի «Տյառնընդառաջ» մանրանկարի բոլոր դիտարկված կերպարներն ու խորհրդանշանները ցույց են տալիս, որ սա Ղուկասի Ավետարանի համապատասխան դրվագի գեղարվեստական պարզ վերապատումը չէ: Մանրանկարի պատմողական կողմին գումարվել է նաեւ խորհրդաբանականը՝ սիմվոլների օգնությամբ բացահայտվող պատկերի ներքին իմաստը, որը խոսում է Մեսիա-Փրկչի՝ Հիսուս Քրիստոսի ծառայական կերպերի մասին: Նա Թագավոր է, Մարգարե եւ Քահանայապետ: Երկնքի եւ երկրի՝ հոգեւորի ու նյութականի Արարիչն ու Տերը՝ Թագավորը, գալիս է երկիր, մարգարեանում-ավետարանում է արարածի փրկության մասին եւ հանուն այդ փրկության՝ որպես մշտնջենական Քահանայապետ՝ զոհաբերում է Ինքն Իրեն: Իսկ զոհաբերությունը կատարվելու է խաչի վրա: Դա է ակնարկում մանրանկարի պատկերաստեղծական-հորինվածքային ուղղահայաց ու հորիզոնական խաչաձեւը: Ուրեմն մանրանկարը ոչ միայն քառասուն օրական Հիսուսի Երուսաղեմի տաճար գալու մասին է, ոչ միայն բացահայտում է Հիսուսի Ով լինելը, այլեւ անդրադառնում է խաչի խորհրդին:

Ավետ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ

ԹԵՄԱԿԱՆ ԿՅԱՆՔ

ԳՈՒԳԱՐԱՑ ԹԵՄՈՒՄ

Մեծ պահքի սկզբից մինչեւ Ծաղկազարդ եւ ապա՝ Ավագ շաբաթից մինչեւ Սուրբ Զատիկ Գուգարաց թեմի հավատավոր հայորդիներն աղոթքով, պահքով եւ ուխտագնացություններով էին պատրաստվում դիմավորելու մեր Տեր Հիսուս Քրիստոսի հրաշափառ Հարությունը:

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Մեծ պահքն առավել ամուր պահելու եւ հոգով էլ ավելի զորանալու համար մարտի 13-ին՝ Սուրբ Հովհան Օձնեցու հիշատակության օրը, բազմաթիվ ուխտավորներ, ավանդույթի համաձայն, ուխտի գնացին սուրբի շիրիմին: Առաջնորդանիստ Սբ. Աստվածածին եկեղեցու ուխտավորները՝ ՔԴԿ ուսուցիչներ, Վանաձորի հանրակրթական դպրոցների Հայոց եկեղեցու պատմության ուսուցիչներ, ԵՄՔԸ երիտասարդական միության անդամներ, օրհնությամբ Գուգարաց թեմի բարեխնամ առաջնորդ Տեր Սեպուհ եպս. Չուլջյանի եւ հոգեւորականների առաջնորդությամբ, գնացին Օձուն եւ այնուհետեւ՝ Արդվի: Օձունի Սբ. Աստվածածին եկեղեցում կատարվեց ընդհանրական գոհաբանական աղոթք՝ մեր երկրի բարգավաճման, եկեղեցու պայծառացման, հայ ընտանիքների խաղաղ գոյատեւման համար: Արդվի գյուղում, որտեղ գտնվում է սուրբի շիրիմը, ուխտավորներին միացան նաեւ Շիրակի թեմի հոգեւոր ընծայարանի սաները, Ս. Աստվածածին եւ Ս. Հակոբ եկեղեցիների երիտասարդաց միության անդամները եւ ուրիշներ: Համատեղ աղոթքով, միակամ ու միաբան հոգով՝ ուխտավորները մոտենում էին սուրբի հրաշագործ շիրիմին, խոնարհվելով համբուրում եւ փափագում ս. Հովհան Օձնեցի հայրապետի բարեխոսությամբ ստանալ Աստծուց իրենց խնդրածը:

ԱՎԵՏՄԱՆ ՏՈՆ

Ապրիլի 7-ին՝ Սուրբ Աստվածածնի Ավետման տոնին, որ Ամենայն Հայոց Հայրապետի սրբատառ կոնդակով հռչակվել է նաեւ մայրության բերկրանքին սպասող կանանց օրհնության օր, թեմակալ առաջնորդի օրհնությամբ եւ ՔԴԿ-ի նախաձեռնությամբ այս տարի առանձնակի ուշադրության էին արժանացել «Լուսաստղ» ՀԿ-ի հաշմանդամ կանայք եւ աղջիկները: Վանաձորի Սբ. Աստվածածին եկեղեցում, քահանայի օրհնության ու բարեմաղթանքի խոսքն ունկնդրելուց, մոմերի խորհրդավոր լույսի ներքո իրենց աղոթքն առ Աստված հղելուց հետո, հրավիրյալները գեղեցիկ ասմունքով երախտագիտություն հայտնեցին կազմակերպիչներին եւ գոհունակությամբ հեռացան եկեղեցուց՝ իրենց հետ տանելով փոքրիկ ընծաներ:

ԱՎԵՏԻՍ ՍՈՒՐԲ ՀԱՐՈՒԹՅԱՆ

Ծաղկազարդի կիրակին, որ խորհրդանշում է Քրիստոսի հանդիսավոր մուտքը Երուսաղեմ, սկիզբն է մեր Տեր Հիսուս Քրիստոսի երկրային կյանքի վերջին 7 օրերի ուսուցումների ու չարչարանքների, որն ավարտվում է Տիրոջ խաչելությամբ եւ հարությամբ: Գուգարաց թեմի գործող բոլոր եկեղեցիներում Ծաղկազարդի կիրակին նշանավորվեց Սուրբ եւ Անմահ Պատարագով՝ հավարտ որի բազմաթիվ հավատացյալների բաժանվեցին ուռենիների ոստեր:

Երկուշաբթիից սկսված Ավագ շաբաթվա յուրաքանչյուր օր եկեղեցիներում կատարվեցին օրվա խորհուրդն արտահայտող արարողություններ, որոնց մասնակից դարձան թեմի բազմաթիվ հավատացյալներ: Հատկապես սրտառուչ էին Ավագ հինգշաբթի օրվա արարողությունները: Առավոտյան մատուցվեց Սուրբ Պատարագ՝ ի հիշատակ Վերնատանը Սուրբ Հաղորդության խորհրդի հաստատման, ապա կատարվեց Ոտնլվայի արարողություն: Վանաձորի Սբ. Սարգիս եւ Սբ. Աստվածածին եկեղեցիներում Ոտնլվայի անմիջական մասնակիցը դարձան Վանաձորի մանկապարտեզների 24 սան: Սբ. Աստվածածին եկեղեցում արարողությունը կատարվեց ձեռամբ Գուգարաց թեմի առաջնորդ Տեր Սեպուհ եպիսկոպոս Չուլջյանի: Արարողության ավարտին հավատացյալներն օրհնված յուղ տարան իրենց տները՝ Քրիստոսի հարատեւ կենդանությունն իրենց տանն ունենալու ակնկալիքով: Երեկոյան կատարվեց Խավարման կարգ՝ խորհրդանշելով Տիրոջ չարչարանքներն ու խաչելությունը:

Շարունակությունը՝ էջ 8

ԹԵՄԱԿԱՆ ԿՅԱՆՔ

Սկիզբը՝ էջ 7

Ավագ ուրբաթ օրը եկեղեցիներում խորհրդանշական կերտով կատարվեց Քրիստոսի թաղման կարգը: Ավագ շաբաթ օրը՝ ճրագալույցի Սուրբ Պատարագի ավարտին, համայն քրիստոնյա ժողովրդին տրվեց Հիսուս Քրիստոսի հրաշափառ Հարության ավետիսը, որով եզրափակվեց Տիրոջ չարչարանքների շաբաթը, եւ ավետվեց Նրա հարությունը մեռելներից: Ճրագալույցի Պատարագից հետո հավատավոր մարդիկ՝ վառվող մոմերով, Սուրբ Հարության ավետիսի լույսը եկեղեցուց տարան տուն:

Կիրակի օրը եկեղեցիներում մատուցվեց Սուրբ Հարության Պատարագ: Վանաձորի առաջնորդանիստ Սբ. Աստվածածին եկեղեցում պատարագիչն էր Գուգարաց թեմի բարեխնամ առաջնորդ Տեր Սեպուհ եպիսկոպոս Չուլջյանը: Սրբազան հայրը Սուրբ Հարության հրաշափառ ավետիսը տվեց ներկաներին եւ իր հայրական հորդորով թեմի հավատացյալներին կոչ արեց Հարության գաղափարով առաջնորդված՝ պահպանել միակամություն, սեր ու հանդուրժողականություն միմյանց նկատմամբ:

Սուրբ Հարության Պատարագի ավարտին, ավանդույթի համաձայն, Վանաձորի Սբ. Աստվածածին եւ Սբ. Սարգիս եկեղեցիների խաչքավորներ Արմեն Մխոյանի եւ Վիլիկ Եղիկյանի կողմից ժողովրդին ընծայվեցին զատկական ձվեր: Ապա Վանաձորի Սբ. Աստվածածին եկեղեցու Ծխական խորհրդի անդամները եւ Սբ. Սարգիս եկեղեցու խաչքավորը, քահանա հայրերի առաջնորդությամբ, Սուրբ Հարության սքանչելի ավետիսը տարան Վանաձորի ծերանոց, մանկատուն, ուր սպասում էին նրանց հույսով ու սիրով:

Հարության պանծալի ավետիսը ՔԴԿ ուսուցիչների կազմակերպած միջոցառումներով եւ զատկական տոնախմբությամբ մտավ նաեւ ուսումնական հաստատություններ (քոլեջ, դպրոց ու մանկապարտեզ)՝ ցնծություն ու բերկրանք պատճառելով մանուկներին ու մեծերին: Նրանց՝ ուրախությունից ճառագող աչքերն ու տոնական տրամադրությունը հավատ ու սեր էին տարածում շուրջբոլորը՝ Հարության հույս ավետելով մասնակիցներին:

ԳՈՒԳԱՐԱՑ ԹԵՄՈՒՄ

ՎԵՐԱՕԾՎԵՑ ՄԱՐԳԱՀՈՎԻՏ ԳՅՈՒՂԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Մարգահովիտ գյուղի ժողովրդի համար ապրիլի 17-ը նվիրական ու պատմական օր էր:

Մարգահովիտը Հայաստանի ամենահին շեներից մեկն է, որի մասին հիշատակությունները սկիզբ են առնում դեռեւս բրոնզե դարից: Այսօր էլ այն մեր հանրապետության ամենամեծ գյուղերի շարքում է: Գյուղի միակ եկեղեցին, որի հիմքերը պահպանվել են 5-րդ դարից, ամբողջությամբ վերակառուցվել է 1872 թվականին: Խորհրդային աստվածուրացության տարիներին եկեղեցին վերածվել էր գոմի, պահեստի, հարդանոցի՝ բախտակիցը դառնալով իր նման շատ ու շատ եկեղեցիների:

Եվ ահա ապրիլի 17-ին, հանդիսապետությամբ Գուգարաց թեմի առաջնորդ Տ. Սեպուհ եպս. Չուլջյանի, կատարվեց Մարգահովիտ գյուղի Սբ. Գրիգոր Լուսավորիչ եկեղեցու վերաօծման արարողությունը: Եկեղեցին նորոգվել է ռուսաստանաբնակ մարգահովիտցի Սերժիկ Կոծինյանի նվիրատվությամբ:

Հազարավոր մարգահովիտցիներ էին եկել մասնակից դառնալու այս սրբազան տոնին: Արարողության ավարտին թեմակալ առաջնորդն իր օրհնության ու շնորհավորանքի խոսքն ուղղեց ներկաներին՝ մասնավորապես ասելով. «Աղոթքի տուն ենք օրհնում ու վերաօծում: Բացելով այս եկեղեցու դռները՝ փառք ենք տալիս Բարձրյալին, որ այս օրվան արժանացրեց մեզ: Աչքի լույսի պես պահենք ու պահպանենք Աստծո տունն այս ու մեր հայրերի հավատքը: Այսուհետ թող ձեր սրտաբուխ ու մաքուր աղոթքները, որ կմատուցվեն այս սուրբ տաճարում, մեր անկախ հայրենիքի բարգավաճման, զորացման ու կայունության համար, ամենազոր Աստծո օգնականությունը բերեն: Հիշենք նաեւ, որ մենք անհաղթելի ենք եղել, երբ հավաքվել ենք մեր Մայր եկեղեցու թեւերի տակ ու միասնական հավատքով ապրել»:

Իր խոսքի ավարտին թեմակալ առաջնորդը նորաօծ եկեղեցուն հանձնեց Ամենայն Հայոց Հայրապետի նվիրաբերած Սբ. Հաղորդության սկիհը, բարերարին՝ օրհնության գիրը՝ ի նշան գնահատանքի, իսկ Սուրբ Սեղանի խաչն իր փառավոր տեղը գրավեց՝ թեմակալ առաջնորդ հոր ընծայականով:

Անդրանիկ Պատարագը մատուցեց եկեղեցու նորանշանակ հոգեւոր հովիվ Տ. Սողոմոն քհն. Ավետիսյանը:

Այս հիշարժան օրը արժեւորվեց նաեւ ավանդական մատաղով, ժողովրդական տոնախմբությամբ:

Արարողությանը ներկա էին մարզպետ Հենրիկ Քոչինյանը, մարզային ու քաղաքային իշխանությունների ներկայացուցիչներ, մտավորականներ, բազմաթիվ ուխտավորներ:

ԱՍՏՂԻԿ ԱՍՐՅԱՆ

ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՎԻ ՕԼԻՄՊԻԱԴԱ ԳԵՎՈՐԳՅԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆՈՒՄ

Ապրիլի 18-ին Սուրբ Էջմիածնի Գեւորգյան ճեմարանի շենքում տեղի ունեցավ հայոց լեզվի օլիմպիադայի եզրափակիչ՝ հանրապետական փուլը: Արդեն բարի ավանդույթ է դարձել այս ստուգատեսն անցկացնել Մայրավանքում, մի վայր, որտեղ հիմն է դրվել մայրենի լեզվով գրավոր խոսքի:

Օլիմպիադային մասնակցում էր մարզային փուլում հաղթած Հայաստանի եւ Արցախի հանրակրթական դպրոցների 90 աշակերտ:

Գիտելիքների ստուգատեսը բացվեց հանրապետական հանձնաժողովի նախագահ, Գեւորգյան հոգեւոր ճեմարանի բանասիրության ամբիոնի վարիչ Դավիթ Գյուրջինյանի խոսքով: Վեհափառ Հայրապետի օրհնությունն ու մաղթանքները մասնակիցներին փոխանցեց հաստատության տեսուչ Արժանապատիվ Տեր Եղիշե ավագ քհն. Սարգսյանը:

Օլիմպիադայի ավարտից հետո մասնակիցները եղան Մայր Տաճարում, թանգարանում եւ Մայր Աթոռի «Գանձատանը»:

Հաջորդ օրը հայտնի դարձան մայրենիի իմացության ստուգատեսի հաղթողները:

Առաջին մրցանակի արժանացան Տաթեւ Մադաթյանը (Կոտայքի մարզ, Հրազդանի N9 դպրոց, VIII դասարան), Կարինե Էվոյանը (Լոռու մարզ, Ալավերդու N4 դպրոց, X դասարան) եւ Մարիամ Կարապետյանը (Շիրակի մարզ, Արթիկի N4 դպրոց, X դասարան):

Երկրորդ մրցանակի արժանացան 5, իսկ երրորդի՝ 7 մասնակից: Եվս 14 մասնակից արժանացան գովասանագրերի: Մրցանակակիրները Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի կողմից պարգեւատրվեցին Մաղաքիա արք. Օրմանյանի «Համապատում» եւ Հակոբ Քյոսեյանի ու Վարդան Դեւրիկյանի «Սուրբ Էջմիածինը հայ մատենագրությունում» գրքերով:

Հովհաննես սրկ. Գրիգորյան

ԱՇԽԱՐՀԸ ԵՎ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Վատիկանը ներողություն է խնդրել Կոստանդնուպոլսի Տիեզերական Պատրիարքից 800 տարի առաջ խաչակիրների կողմից Բյուզանդական կայսրության մայրաքաղաք Կոստանդնուպոլսի (այժմ՝ Ստամբուլ) թալանման համար: Պաշտոնական այս գրությունը Բարթուղիմեոս Ա-ին է հանձնել Լիոնի արքեպիսկոպոս Ֆիլիպ Բարբարինին: «Դա ամոթալի օր է կաթոլիկության համար եւ վշտալի օր՝ ուղղափառության համար»,- ասված է Ս. Աթոռի հայտարարության մեջ: Կոստանդնուպոլսի Տիեզերական Պատրիարքը՝ որպես Բյուզանդական եկեղեցու իրավահաջորդ, ընդունել է Վատիկանի այդ քայլը: Կաթոլիկ խաչակիրների կողմից Կոստանդնուպոլիսը կողոպտվել է 1204 թ. ապրիլի 13-ին: Ս. Պատարագի ժամանակ, որին ներկա է եղել նաեւ Վատիկանի ներկայացուցիչը, Բարթուղիմեոս Ա-ն ընդունել է Պապի ներողությունը՝ ասելով. «Հաշտության ոգին ատելությունից առավել է»: Տիեզերական Պատրիարքը նաեւ հույս է հայտնել, որ պաշտոնական Վատիկանի կողմից նման քայլը երկու եկեղեցիների միջեւ առկա անջրպետը հաղթահարելու նախադրյալներից է:

Երգչուհի Մադոննան իր կրոնական հայացքների պատճառով հրաժարվել է համերգ տալ ուրբաթ երեկոյան: Վերջինս սկսել է հետաքրքրվել կաբբալայով եւ հուդայականությամբ: Քանի որ, ըստ հրեական ավանդության, շաբաթն սկսվում է ուրբաթ երեկոյան, երգչուհին համերգի փոխարեն նախընտրել է հրեաների համար սուրբ օրն անցկացնել ընտանեկան հարկի տակ: Մադոննան, որ վերջին շրջանում վերցրել է հրեական Եսթեր անունը, սկսել է հետաքրքրվել կաբբալայով, որով զբաղվում են նաեւ իր ամուսին Գայ Ռիչին, Ստելլա Մակարտնին եւ Բրիթնի Սփիրսը:

Պատմական գիտության Պապական խորհրդին ուղղած իր ուղերձում, որն այս տարի նշում է իր հիմնադրության 50-ամյակը, Հովհաննես Պողոս Բ Պապը շեշտել է պատմության հավաստի եւ անաչառ ուսումնասիրության անհրաժեշտությունը: Նա նշել է, որ եկեղեցականները միշտ պետք է հետաքրքրված լինեն պատմական ստույգ փաստերով, իսկ եկեղեցին երբեք չպետք է վախենա ճշմարտությունը բացահայտելուց, քանզի շատ հաճախ պատմական փաստերի սխալ մեկնաբանումը հանգեցնում է ժողովուրդների միջեւ թշնամության առաջացմանը, նոր լարվածություն ստեղծում եւ պահպանում հին խնդիրները: «Միայն պատմության անաչառ ուսումնասիրության միջոցով կարելի է հաղթահարել նախապաշարմունքները»,- համոզված է Հռոմի Եպիսկոպոսը:

Ըստ Վատիկանի ռադիոյի՝ Պորտուգալիայի 233 դպրոցներից շուրջ 50.000 աշակերտ մասնակցում են յուրօրինակ մարաթոնի. նրանք պետք է մեկ տարվա ընթացքում պորտուգալերենով արտագրեն (ձեռքով) ողջ Աստվածաշունչ մատյանը: Այդ ծրագիրն իրականացվում է երկրի ժողովրդական կրթության նախարարության կողմից, որի նպատակն է Աստծո խոսքը հասանելի դարձնել դպրոցականներին:

Ըստ Մակեդոնիայի լրատվական ծառայության՝ 200 տարվա ընթացքում առաջին անգամ Հունաստանում մզկիթ կկառուցվի: Մշակութային համալիրը եւ մզկիթը կկառուցվեն Աթենքի օդանավակայանի մոտ, որի շինարարությունը ֆինանսավորում է Սաուդյան Արաբիայի թագավորը: Չնայած տեղի ուղղափառների բազում բողոքներին՝ Հունաստանի կառավարության անդամներն արդեն տվել են իրենց համաձայնությունը: Վերջին շրջանում բազում մահմեդականներ են գաղթել Հունաստան: Հույն ուղղափառների եւ մահմեդականների միջեւ անհանդուրժողականությունը կապված է ոչ միայն Օսմանյան կայսրության ժամանակաշրջանի, այլեւ 1915 թ. Հայոց ցեղասպանության եւ 1922 թ. 350.000 հույն-պոնտացիների կոտորածների հետ:

Աֆրիկայի Անգլիկան եկեղեցիների առաջնորդները որոշել են հրաժարվել ԱՄՆ Եպիսկոպոսական եկեղեցու օգնությունից: Նայրոբիում տեղի ունեցած առաջնորդների ժողովը որոշել է շփում չունենալ ԱՄՆ-ի այն հոգեւորականների հետ, ովքեր աջակցել կամ մասնակցել են անցած տարի տեղի ունեցած միասեռական Ջին Ռոբինսոնի ձեռնադրությանը: Ժողովականները նշում են, որ շատ դժվար է հրաժարվել ֆինանսական օգնությունից, սակայն այն կենսական պահանջ է պահպանելու համար ճշմարիտ հավատքը: Նրանք նաեւ առաջարկել են ապաշխարության երեք ամիս տալ շեղվածներին, իսկ եթե նրանք չզղջան, ապա կենթարկվեն վարչական տույժի:

Թուրքիայի մզկիթներում Հիսուս Քրիստոսի մասին քարոզ է խոսվել: Մահմեդականները Նրան ընդունում են որպես մարգարե: Հետաքրքիր է, որ քարոզը համընկել է Թուրքիայում Մել Գիբսոնի «Քրիստոսի չարչարանքները» ֆիլմի ցուցադրության հետ: Ֆիլմի նկատմամբ մեծ հետաքրքրությունը բացատրվում է նրանով, որ Թուրքիան, հաչս ուրիշների, ցանկանում է երեւալ որպես մի պետություն, որը հարգում է քրիստոնեական արժեքները եւ պատրաստ է անմիջապես մտնել Եվրամիության մեջ:

Զատկական օրերին Լիպլյանի (Կոսովո) ս. Ֆլոր եւ Լավր նահատակների եկեղեցում Տիրամոր սրբապատկերը սկսել է արտասվել: Եկեղեցու քահանա Ռանգել Դենիչը նշում է, որ այն ժամանակ, երբ ինքն աղոթում էր Աստվածածնին եւ խնդրում, որ իրենց փրկի, նկատել է, թե ինչպես է Աստվածածնի աջ աչքից արցունք հոսում: Տեղի բնակիչներն այս հրաշքն ընդունել են որպես մի հավաստիացում, որ իրենք շուտով պիտի վերադառնան իրենց հայրենի տները, քանզի ներկայումս եկեղեցին գտնվում է խաղաղապահների պաշտպանության տակ:

Ալեքսի Բ Պատրիարքը հորդորել է մեծահասակներին իրենց երեխաներին հեռու պահել ԶԼՄ-ների, ինտերնետի եւ համակարգչային խաղերի բացասական ազդեցությունից: ՌԴ կրթության ակադեմիայի աշխատակիցների հետ հանդիպման ժամանակ նա ասել է. «ԶԼՄ-ներն այսօր քարոզում են բռնություն եւ անբարոյականություն: Մեզ հավաստիացնում են, որ մարդու կյանքն արժեք չունի»: Պատրիարքը նաեւ ընդգծել է, որ երեխաներին պետք է հեռու պահել այնպիսի համակարգչային խաղերից, որոնք մարդուն մղում են սպանության, ինտերնետից, որը շատ հաճախ մարդուն ոչ թե գիտելիքներով է հարստացնում, այլ՝ այլասերում եւ արատավորում:

Հուլիսի 8-ին՝ երկար դեգերումներից հետո, Տիխվինի տղամարդկանց վանք կվերադառնա ուղղափառ աշխարհում իր հրաշագործություններով հայտնի Տիխվինի Ս. Աստվածածնի սրբապատկերը: Միայն պատմական աղբյուրներում այդ սրբապատկերին վերագրվում են 2000-ից ավելի հրաշքներ: Ավանդության համաձայն՝ այն նկարել է Ղուկաս ավետարանիչը: ԺԴ դարում սրբապատկերը հայտնվել է Ռուսաստանում եւ 1383 թ., Տիխվին գետի մոտ, հայտնաբերել են ձկնորսները: Այդ տեղում կառուցվել է տաճար, իսկ 1560 թ. Իվան Ահեղի հրամանով՝ վանական համալիր: 1944 թ. գերմանացիները գրավում են Տիխվինը, սակայն տաճարի Հովհաննես քահանան փրկում է սրբապատկերը, իր հետ տանում Եվրոպա, իսկ այնուհետեւ ԱՄՆ՝ տեղադրելով Չիկագոյի Ս. Երրորդություն տաճարում: Խորհրդային իշխանությունները բազմիցս մեղադրել են վերջինիս՝ հայրենիքն ուրանալու մեջ, եւ ամեն կերպ ցանկացել ձեռք բերել սրբապատկերը: Սակայն քահանան աչքի լույսի պես պահել է սուրբ մասունքը: Իր մահից առաջ նա սրբապատկերը կտակում է իր հոգեզավակին՝ պատվիրելով, որ երբ Տիխվինի վանական համալիրը վերականգնվի, վերադարձնի այն իր նախկին տեղը: Եվ ահա երկար տարիներ հետո, Աստծո կամքով եւ Ալեքսի Բ Պատրիարքի բարեհաճ շնորհությամբ, սրբազան մասունքը կվերադառնա հայրենիք:

Լրաքաղը՝
Տիգրան սրկ. ԲԱՂՈՒՄՅԱՆԻ

ՔՐԻՍՏՈՆՅԱ ՀԱՅԱՍՏԱՆ
Կրոնական, մշակութային, լրատվական երկշաբաթաթերթ
Հիմնադիր՝
Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին
Հրատարակիչ՝
Ս. Էջմիածնի Քրիստոնեական դաստիարակության կենտրոն
Գլխավոր խմբագիր՝
Աստղիկ Ստամբոլցյան
Գրանցման վկայական՝ 624
Խմբագրության հասցեն՝
ք. Վաղարշապատ, ՔԴԿ
հեռախոս՝
(0+31) 56780, 54510
Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի տպարան
Ստոր. է տպագր. 3. 5. 2004թ.
Տպաքանակը՝ 2500
Գինը՝ 50 դրամ